

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ КОРАБЛЕБУДУВАННЯ
ім. адмірала Макарова
ФАКУЛЬТЕТ ЕКОНОМІКИ МОРЯ
КАФЕДРА ЕКОНОМІЧНОЇ ПОЛІТИКИ ТА БЕЗПЕКИ

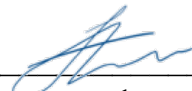

«Допустити до захисту»

зав. кафедри

д.е.н., професор Єфімова Г.В.

(наукова ступінь, вчене звання, П.І.Б. зав. кафедрою)

 «__» ____ 2025 р.
(підпис зав. кафедрою)

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на здобуття ступеню вищої освіти **магістр**

на тему: **Механізм підвищення ефективності залучення іноземних
інвестицій в економіку України**

Виконала: студентка VI курсу, групи 6451мз
Спеціальності 051 Економіка

ОП Міжнародна економіка

(шифр і назва спеціальності)

Макаровська І.Л.

(прізвище та ініціали)

Керівник к.е.н. Вдовиченко Л.Ю.

(наук. ступінь, вч. звання, прізвище та ініціали)

Миколаїв – 2025р.

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Національний університет кораблебудування імені адмірала Макарова

Факультет економіки та екології моря
Кафедра економічної політики та безпеки
Освітній рівень – другий (магістерський)
Галузь знань 05 Соціальні та поведінкові науки
Спеціальність 051 Економіка
Освітня програма – Міжнародна економіка

«ЗАТВЕРДЖУЮ»

Гарант освітньої програми

С.М. Марущак

« » 2025 року

ЗАВДАННЯ
НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ
на здобуття ступеня вищої освіти «магістр»

Студентці Макаровській Ірині Леонідівні
(прізвище, ім'я, по батькові)

1. Тема роботи: Механізм підвищення ефективності залучення іноземних інвестицій в економіку України

Керівник роботи к.е.н., доцентка кафедри економічної політики та безпеки Вдовиченко Лариса Юріївна

Затверджені наказом ректора № 1296-УЧ від 30.10.2025

2. Термін подання роботи: 10 грудня 2025 р.

3. Вихідні дані по роботі: наукові публікації, що розкривають теоретико-методичні засади залучення іноземних інвестицій; законодавчі та нормативні акти України, які регулюють інвестиційну діяльність, а також міжнародні документи, що визначають правила інвестування; дані офіційної статистики щодо обсягів, структури та географії іноземних інвестицій; аналітичні матеріали міжнародних фінансових організацій (Світового банку, ЄБРР) та експертних центрів; звіти про інвестиційний клімат, конкурентоспроможність та умови ведення бізнесу в Україні.

4. Перелік питань, що належать до розробки (найменування розділів) Теоретичні основи залучення іноземних інвестицій в економіку України; Аналіз сучасного стану та ефективності залучення іноземних інвестицій в економіку України; Напрями вдосконалення механізму залучення іноземних інвестицій в економіку України.

5. Перелік презентаційних матеріалів 1. Характеристика кваліфікаційної роботи. 2. Класифікаційні ознаки іноземних інвестицій. 3. Механізм впливу іноземних інвестицій на економіку країни. 4. Фактори, що впливають на рішення іноземного інвестора. 5. Системна модель механізму залучення іноземного капіталу. 6. Нормативно-правові акти України у сфері регулювання іноземних інвестицій. 7. Порівняння української нормативно-правової бази з міжнародною практикою. 8. Динаміка притоку прямих іноземних інвестицій в Україну (ППІ, без реінвестування), USD млн. 9. Розподіл ППІ в Україну. 10. Основні бар'єри у міжнародному інвестуванні (глобальний вимір). 11. Оцінка державних механізмів стимулювання іноземних інвестицій в Україні. 12. Діагностична модель оцінки ефективності механізмів стимулювання іноземних інвестицій. 13. Критерії оцінки ефективності інституцій супроводу інвестиційних проєктів в Україні. 14. Інструменти фінансової підтримки інвестиційних проєктів та їх інституційні носії. 15. Інструменти процедурної оптимізації для залучення інвестицій. 16. Потенційні напрями інвестицій у післявоєнній Україні. 17. Ключові ризики та інструменти їх мінімізації у післявоєнній інвестиційній політиці України.

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назва етапів роботи	Термін виконання етапів роботи	Примітка
1.	Визначення наукового керівника роботи	02.09.2025р.- 16.09.2025р.	
2.	Вибір теми роботи та її узгодження з науковим керівником	16.09.2025р.- 30.09.2025р.	
3.	Вивчення друкованих та електронних джерел, економічних реалій, методичних та наукових видань з теми роботи	01.10.2025р.- 31.10.2025р.	
4.	Складання попереднього плану роботи, узгодження його з науковим керівником	01.10.2025р.- 15.10.2025р.	
5.	Збір статистичної інформації на базовому підприємстві (установі, організації)	В термін практики	
6.	Розробка теоретичного розділу	16.10.2025р.	
7.	Розробка аналітичного розділу	31.10.2025р.	
8.	Розробка проєктного розділу	15.11.2025р.	
9.	Розробка вступу, висновків, списку використаної літератури та додатків	25.11.2025р.	
10	Редагування рукопису роботи магістранта та ознайомлення з ним наукового керівника	02.12.2025р.	
11	Підготовка файлу опису	04.12.2025р.	
12	Усунення зауважень наукового керівника та завершення роботи	05.12.2025р.	
13	Подання рукопису кваліфікаційної роботи в бібліотеку НУК для перевірки на унікальність	05.12.2025р.	
14	Подання рукопису кваліфікаційної роботи на попередній захист	12.12.2025р.	
15	Усунення зауважень кафедрального захисту та результатів перевірки на виявлення збігів/ідентичності/схожості роботи	12.12.2025р.- 16.12.2025р.	
16	Розробка проєкту демонстраційного матеріалу та доповіді	16.12.2025р.- 18.12.2025р.	
17	Подання роботи рецензенту та отримання рецензії	16.12.2025р.	
18	Захист роботи перед АК	19.12.2025р.	

Студентка

Ірина МАКАРОВСЬКА

ім'я та прізвище

підпис

Науковий керівник

Лариса ВДОВИЧЕНКО

ім'я та прізвище

підпис

АНОТАЦІЯ

Макаровська І.Л. Механізм підвищення ефективності залучення іноземних інвестицій в економіку України – кваліфікаційна робота на здобуття ступеня вищої освіти «магістр». – Національний університет кораблебудування імені адмірала Макарова, м. Миколаїв, 2025.

Магістерська робота присвячена розробці механізму задля підвищення ефективності залучення закордонних інвестицій в економіку України в умовах воєнного стану та в період повоєнної відбудови нашої держави. У роботі окреслено теоретичні засади формування інвестиційної привабливості країни, визначено чинники впливу на рішення іноземних інвесторів, проаналізовано ризики та бар'єри, які мають системний характер. Здійснено комплексну оцінку сучасного стану залучення прямих іноземних інвестицій, динаміки їх надходження, географічної структури та ефективності державних інструментів стимулювання інвестиційної діяльності. На основі узагальнення міжнародного досвіду та діагностики вітчизняної практики господарювання запропоновано вектори вдосконалення законодавчого, регуляторного та організаційно-економічного забезпечення залучення іноземного капіталу. Значний акцент приділено розвитку оптимізації нормативних механізмів, формуванню сучасного сервісного та інфраструктурного підґрунтя, а також створенню авторської моделі «інвестиційного паспорта проєкту».

Ключові слова: іноземні інвестиції, прямі іноземні інвестиції, інвестиційна привабливість, інвестиційна політика, інституційний механізм, регуляторне середовище, інвестиційний клімат, післявоєнне відновлення, інвестиційні бар'єри, інвестиційні інструменти, інвестиційний паспорт проєкту, економічний розвиток України.

THE SUMMARY

Makarovska I.L. Mechanism for increasing the efficiency of attracting foreign investment into the economy of Ukraine – qualifying work for obtaining the degree of higher education «master». – Admiral Makarov National Shipbuilding University, Mykolaiv, 2025.

The master's thesis is devoted to the study of the mechanism for increasing the efficiency of attracting foreign investment into the economy of Ukraine under the conditions of wartime challenges and the forthcoming post-war recovery. The research reveals the theoretical foundations of forming the country's investment attractiveness, identifies the key factors influencing foreign investors' decision-making, and analyses systemic risks and barriers. A comprehensive assessment of the current state of foreign direct investment (FDI) inflows, their dynamics, geographical structure, and the effectiveness of state instruments for stimulating investment activity is provided. Based on the generalisation of international experience and analysis of Ukrainian practice, the thesis proposes directions for improving the institutional, regulatory, and organisational-economic framework for attracting foreign capital. Special attention is paid to the development of investment support institutions, optimisation of regulatory and procedural mechanisms, formation of modern service and infrastructure conditions, as well as the creation of an «investment project passport» model.

Keywords: foreign investment; foreign direct investment (FDI); investment attractiveness; investment policy; institutional mechanism; regulatory environment; investment climate; post-war recovery; investment barriers; investment instruments; investment project passport; economic development of Ukraine.

ЗМІСТ

АНОТАЦІЯ.....	4
THE SUMMARY.....	5
ВСТУП.....	8
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ЗАЛУЧЕННЯ ІНОЗЕМНИХ ІНВЕСТИЦІЙ В ЕКОНОМІКУ УКРАЇНИ.....	12
1.1. Сутність, класифікація та роль іноземних інвестицій у національній економіці.....	12
1.2. Теоретичні підходи до формування механізму залучення іноземного капіталу.....	19
1.3. Нормативно-правова база регулювання іноземних інвестицій в Україні та міжнародна практика.....	24
Висновки до розділу 1.....	30
РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ СУЧАСНОГО СТАНУ ТА ЕФЕКТИВНОСТІ ЗАЛУЧЕННЯ ІНОЗЕМНИХ ІНВЕСТИЦІЙ В ЕКОНОМІКУ УКРАЇНИ.....	32
2.1. Оцінка динаміки, структури та географії іноземних інвестицій в Україні.....	32
2.2. Аналіз основних бар'єрів і проблем у сфері міжнародного інвестування ...	45
2.3. Діагностика ефективності діючих державних механізмів стимулювання іноземних інвестицій.....	47
Висновки до розділу 2.....	51
РОЗДІЛ 3. НАПРЯМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ МЕХАНІЗМУ ЗАЛУЧЕННЯ ІНОЗЕМНИХ ІНВЕСТИЦІЙ В ЕКОНОМІКУ УКРАЇНИ.....	53
3.1. Формування інституційного середовища для підвищення інвестиційної привабливості України.....	53
3.2. Розробка інструментів стимулювання та підтримки іноземних інвесторів.....	60
3.3. Перспективи інтеграції України у світовий інвестиційний простір післявоєнного відновлення.....	67
Висновки до розділу 3.....	75

ВИСНОВКИ.....	77
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	80

ВСТУП

Актуальність теми. В нинішніх умовах глобального розвитку та посилення міжнародної конкурентної боротьби за капітал, саме залучення іноземних інвестицій посідає одне з вагомих місць щодо забезпечення стабільного економічного розвитку нашої країни. Глибокі структурні нерівності, нагальна потреба у модернізації виробничих потужностей, відновленні необхідної інфраструктури, а також прагнення піднести на новий рівень конкурентоспроможність економіки країни – все це вимагає створення дієвого механізму взаємодії з міжнародними інвесторами.

Відколи ж агресор розпочав повномасштабне вторгнення на наші землі, інвестиційні питання набули зовсім іншого змісту і природи, а все тому, що вітчизняна економіка нині потребує чималого фінансового підживлення – аби втримати макроекономічний лад, аби відбудувати те, що ворог зруйнував, і щоб закласти підвалини для стійкого розвитку після остаточного завершення військових дій. І хоча ризиків доволі багато, Україна все ж таки має неабиякий інвестиційний потенціал: розвиток оборонно-промислового комплексу, потужна співпраця з країнами Євросоюзу, вибудовування більш чесних інститутів та запуск змін, що мають на меті застосування більш прозорих умов для ведення бізнесу.

За умови стану поточної кон'юнктури, успішність залучення інвестиції з-за кордону, прямо залежить від спроможності держави змагатися за зовнішні фінансові потоки, розробляти привабливі умови для тих, хто вкладає кошти, а також знижувати потенційні небезпеки, спричинені відсутністю стабільності. Аналіз цього процесу є життєво важливим для формування обґрунтованих заходів, метою яких має стати підвищення інвестиційної спроможності України та її повноцінне включення у глобальні економічні взаємозв'язки.

Таким чином, тема магістерського дослідження є актуальною, оскільки консолідує проблеми стратегічного залучення іноземних інвестицій та шляхи розвитку вітчизняної економіки як у теперішній час воєнного стану, так і у період

вже після завершення воєнних подій, а також відповідає практичним потребам держави й бізнес-середовища.

Мета і завдання дослідження. *Метою магістерської роботи є обґрунтування та розробка ефективного механізму підвищення результативності залучення іноземних інвестицій в економіку України з урахуванням сучасних умов розвитку, викликів воєнного часу та перспектив післявоєнного відродження.*

Для досягнення поставленої мети в магістерській роботі розглянуті такі *задачі*:

- розкрити сутність, класифікацію та роль іноземних інвестицій у розвитку національної економіки;
- проаналізувати теоретичні підходи до формування механізму залучення іноземного капіталу та визначити його ключові структурні елементи;
- охарактеризувати нормативно-правову базу регулювання іноземних інвестицій в Україні та порівняти її з міжнародною практикою;
- оцінити динаміку, структуру та географічні особливості іноземних інвестицій, що надходять в Україну упродовж останніх років;
- виявити основні бар'єри та проблеми, які стримують приплив іноземного капіталу в економіку України;
- провести діагностику ефективності чинних державних механізмів стимулювання іноземних інвестицій та визначити їх сильні й слабкі сторони;
- обґрунтувати напрями формування інституційного середовища, здатного забезпечити зростання інвестиційної привабливості України;
- розробити інструменти стимулювання, підтримки та захисту іноземних інвесторів, що можуть бути впроваджені в сучасних умовах;
- окреслити перспективи інтеграції України у світовий інвестиційний простір у контексті післявоєнного відновлення та довгострокового економічного розвитку.

Об'єктом дослідження є процес залучення іноземних інвестицій в економіку України.

Предметом дослідження виступає механізм підвищення ефективності залучення іноземних інвестицій, його інструменти, методи, інституційні та нормативно-правові складові, а також чинники, що впливають на результативність інвестиційної діяльності в Україні.

Методи дослідження. Для вирішення поставлених завдань магістерської роботи були використані такі методи:

Аналіз і синтез – для систематизації теоретичних підходів до визначення сутності іноземних інвестицій, структури механізму їх залучення та факторів, що впливають на інвестиційну привабливість України.

Порівняльний аналіз – для виявлення відмінностей у підходах до регулювання інвестиційної діяльності в Україні та провідних країнах світу, а також для зіставлення результативності різних механізмів стимулювання іноземного інвестування.

Статистичні методи – для обробки даних про динаміку, структуру та географію іноземних інвестицій в Україну; аналізу основних тенденцій і виявлення проблемних аспектів інвестиційних потоків.

Економіко-математичне моделювання – для оцінки впливу окремих факторів (інституційних, макроекономічних, регуляторних) на обсяги іноземних інвестицій.

Інституційний аналіз – для дослідження ролі державних органів, міжнародних організацій, інвестиційних агенцій та інших інституцій у формуванні ефективного механізму залучення іноземного капіталу.

Нормативно-правовий аналіз – для вивчення законодавчих актів України, міжнародних договорів, угод про захист інвестицій, положень Угоди про асоціацію з ЄС, а також практик, що регулюють умови діяльності іноземних інвесторів.

Графічні методи – для наочного представлення результатів аналізу, тобто побудови графіків, діаграм та схем, що відображають тенденції інвестиційних потоків та структуру механізму їх залучення.

Інформаційною базою дослідження є наукові публікації, що розкривають

теоретико-методичні засади залучення іноземних інвестицій; законодавчі та нормативні акти України, які регулюють інвестиційну діяльність, а також міжнародні документи, що визначають правила інвестування; дані офіційної статистики щодо обсягів, структури та географії іноземних інвестицій; аналітичні матеріали міжнародних фінансових організацій (Світового банку, ЄБРР) та експертних центрів; звіти про інвестиційний клімат, конкурентоспроможність та умови ведення бізнесу в Україні.

Практичне значення одержаних результатів полягає у тому, що сформульовані в межах дослідження положення та пропозиції можна застосувати для посилення результативності державної стратегії, спрямованої на залучення фінансових вливань з-за кордону в українську економіку. Здобуті дані здатні допомогти комерційним структурам у визначенні привабливості інвестиційних умов, дослідженні потенційних загроз і виявленні найбільш перспективних сфер для вкладення капіталу. Більше того, матеріали цієї розвідки можуть стати підґрунтям аналітичного характеру для майбутніх наукових здобутків та практичних кроків у галузі світових інвестиційних процесів, а також процесу економічного піднесення України після завершення бойових дій.

Апробація результатів дослідження. Основні положення роботи обговорено й схвалено на Наукових економічних читаннях: «Сталий розвиток в умовах цифрової трансформації економіки», присвячених пам'яті першого декана Інженерно-економічного факультету НУК професора В.Ч. Лі» (м. Миколаїв, 01-02 грудня 2025 р.). За результатами дослідження опубліковано одні тези доповіді загальним обсягом 7 сторінок.

Структура та обсяг роботи. Кваліфікаційна робота складається зі вступу, трьох розділів, висновку і списку використаних джерел. Повний обсяг - 85 сторінки, з них основний текст - 77 сторінок. Робота містить 27 таблиць і 9 рисунків. Список використаних джерел налічує 70 найменувань на 6 сторінках.

РОЗДІЛ 1.

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ЗАЛУЧЕННЯ ІНОЗЕМНИХ ІНВЕСТИЦІЙ В ЕКОНОМІКУ УКРАЇНИ

1.1. Сутність, класифікація та роль іноземних інвестицій у національній економіці

Іноземні інвестиції – це одна з центральних компонент економічного прогресивного розвитку держав, що переживають трансформацію, і Україна не виняток. Вони забезпечують не тільки надходження грошового капіталу, але і стимулюють оновлення технологій, зростання конкурентоспроможності фірм, накопичення інтелектуального потенціалу та включення у світові виробничі системи. В умовах воєнних загроз, економічної нестабільності та значних руйнацій, Українська держава вимагає відчутного обсягу зовнішніх коштів – як для збереження макроекономічної рівноваги, так і для майбутньої відбудови по завершенні бойових дій. З огляду на це, інвестиції з-за кордону набувають статусу визначального елемента в процесах укріплення та зростання вітчизняної національної економіки.

У найбільш широкому розумінні, закордонні інвестиції трактуються як будь-які активи, що вкладаються суб'єктами господарювання з інших держав у підприємства чи об'єкти економіки приймаючої країни, аби отримати прибуток чи досягнути певного стратегічного впливу. Проте, глибина та справжня економічна природа іноземного інвестування є більш складною, ніж ця формальна дефініція.

Сутність іноземних інвестицій проявляється у таких аспектах:

1. Перший – це безпосередньо канал трансферу технологій. В Україну йде постачання сучасних виробничих технологій, впроваджуються інноваційні методи управління, новітні методи контролю якості та підходів до організації логістики, закордонні компанії імплементують нові стандарти внутрішньофірмового управління, цифрові рішення, інноваційні технічні

платформи, що, як наслідок, створює позитивний мультиплікативний ефект для всього економічного середовища.

2. По-друге, це потужний інструмент формування конкурентоспроможності, тому що іноземні інвестиції підвищують технологічний рівень вітчизняних суб'єктів господарювання, сприяють їхньому оновленню та стимулюють розвиток конкурентних ринків. У галузях, де присутні міжнародні корпорації (ІТ, агропромисловий сектор, машинобудування, морегосподарювання, фінансові послуги), рівень продуктивності праці значно вищий.

3. Третій аргумент стосується ролі цього явища як акумулятивного середовища іноземної валюти. Прямі іноземні інвестиції глобально не є такими, що вводять країну в борговий стан, що не можна сказати про позики. Цей аспект набуває особливої ваги для України, де державна та зовнішня заборгованість наближається до критичних меж.

5. По-четверте, вони є індикатором привабливості економіки. FDI, по суті, є так званим «барометром довіри» іноземного бізнесу до стабільності країни та якості її інституцій. Їхня динаміка відображає реакцію світового ринку на політичні, економічні та військові ризики.

Проблематика іноземного інвестування є однією з найбільш розроблених та вивчених у сучасній економічній науці. У світовій літературі питання формування інвестиційних потоків, мотивації інвесторів, ролі державної політики та впливу іноземних інвестицій на економічний розвиток висвітлюється у працях як класичних, так і сучасних теоретиків. Серед ключових розробок, слід відзначити студії Даннінга, який запровадив OLI-концепцію (володіння-місцезнаходження-інтерналізація), яка на сьогоднішній день є першочерговим постулатом для тлумачення міжнародних фінансових потоків [1]. Відповідно до його бачення, рішення про міжнародне інвестування завжди буде залежати від того чи володіє держава якимись особливими активами, на скільки привабливим є місцезнаходження країни та на скільки якісним є контроль над внутрішнім виробництвом. Саме ця модель дозволяє пояснити, чому іноземні компанії приходять в країни з трансформаційною економікою, як, приміром, Україна.

Суттєвий внесок у дослідження формування інвестиційної привабливості зробив вчений П. Кругман, який у рамках нової теорії торгівлі та географічної економіки обґрунтував роль кластеризації, ефектів масштабу та концентрації виробництва [2]. Його висновки підтверджують, що країни, які створюють умови для інвестиційних кластерів, значно швидше залучають транснаціональні корпорації, що є актуальним для післявоєнного відновлення України.

Серед сучасних досліджень варто згадати роботи таких науковців як Б. Балаша та Х. Бірда [3], які аналізують роль інституційних чинників у залученні інвестицій. На їхню думку, інституційна якість та рівень довіри бізнесу до держави мають більший вплив на залучення FDI, ніж податкові стимули чи географічні переваги. Цей висновок особливо важливий для України, де інституційна нестабільність залишається ключовим стримувальним фактором.

У вітчизняній економічній науці проблематика іноземного інвестування активно досліджується останні 30 років, особливо в контексті трансформаційної економіки та євроінтеграційних процесів. Значний внесок у розвиток теорії та практики інвестиційного забезпечення зробили В. Геєць, А. Філіпенко, Я. Жаліло, О. Білорус, І. Лук'яненко. Так, у роботах В. Геєця [4] («Модернізація економіки України: проблеми та перспективи», 2011) доведено, що іноземні інвестиції відіграють ключову роль у структурній модернізації економіки, проте ефект від них залежить від здатності держави формувати інноваційно орієнтоване інституційне середовище. Вчений наголошує, що без системної реформи державного управління, залучення капіталу матиме обмежений вплив на довгостроковий розвиток.

У дослідженнях вченого А. Філіпенка [5] іноземні інвестиції розглядаються як форма інтеграції національної економіки у світовий ринок. Автор звертає увагу на те, що для країн, які перебувають у стані економічної перебудови, необхідно не лише залучати іноземний капітал, але й формувати власні інститути його ефективного використання: агентства інвестиційного розвитку, гарантійні механізми, системи супроводу інвесторів.

Важливим також є внесок ще одного вченого, який досліджував ці питання,

Я. Жаліла [6], який розглядає державну інвестиційну політику в умовах високої невизначеності. На його думку, Україна має акцентувати увагу на секторах із високою доданою вартістю, тоді іноземні інвестори ставатимуть партнерами, а не конкурентами національного бізнесу.

Питання впливу транснаціональних корпорацій на структуру національної економіки розглядається у працях О. Білоруса [7], автор наголошує, що без належної державної координації іноземні корпорації можуть формувати «вузли залежності», що призводить до витіснення локального виробництва, однак водночас у разі правильного інституційного супроводу транснаціональні корпорації стають драйверами модернізації.

У дослідженнях І. Лук'яненка [8] («Трансформація економічних систем», 2017) розкрито механізми впливу іноземного капіталу на продуктивність економіки. Вчений підкреслює, що успішне залучення FDI неможливе без прогнозованої макроекономічної політики, ефективно працюючої фінансової системи та розвинених ринкових інститутів.

У цілому, аналіз літератури, яку ми досліджували, засвідчує, що проблема іноземного інвестування є багатогранною і потребує дослідження як економічних, так і інституційних, політичних та безпекових факторів. Усі науковці сходяться на спільній думці, що іноземні інвестиції мають потужний потенціал для розвитку України, однак ефективність їх використання залежить від системності державної політики та якості інституційного середовища.

Звернемося тепер до питання класифікації іноземних інвестицій. У наукових дослідженнях, на сьогоднішній день, не існує уніфікованої системи класифікації інвестицій, але, на наш погляд, можна виділити деякі підходи, які здобули загальне визнання і в цьому контексті доцільним буде застосувати таблицю, подану нижче (табл. 1.1).

Ключовими особливостями прямого іноземного інвестування є: участь у капіталі підприємства від 10%, контроль над менеджментом, переважно довгостроковий характер, трансфер технологій, високий вплив на продуктивність економіки.

Міжнародні компанії приймають рішення про інвестування в певну країну, виходячи з трьох ключових груп чинників:

1. Стратегічні мотиви (розміщення виробництва ближче до ринків ЄС, використання України як логістичного центру, контроль над перспективними технологічними галузями).

2. Інституційні мотиви (участь у приватизаційних процесах, використання спеціальних режимів (індустріальні парки, ВЕЗ).

3. Економічні мотиви (доступ до дешевшої робочої сили, доступ до природних ресурсів, розширення ринку збуту, можливість оптимізації витрат).

Таблиця 1.1

Класифікаційні ознаки іноземних інвестицій

Ознака	Види	Сутність
За формою інвестування	Прямі	Контроль над підприємством, участь в управлінні
	Портфельні	Інвестиції у цінні папери без контролю над діяльністю
	Інші інвестиції	Кредити, депозити, позики
За характером об'єкта	Реальні	Вкладення у матеріальні активи
	Фінансові	Вкладення у фінансові інструменти
За строками	Короткострокові	До 1 року
	Довгострокові	Понад 1 рік
За мотивацією	Ресурсні	Доступ до природних ресурсів
	Ринкові	Вихід на нові ринки
	Ефективні	Оптимізація виробничих витрат
	Стратегічні	Контроль над технологіями, інфраструктурою

Джерело: розроблено автором на основі [9-13].

Окреслимо вплив іноземних інвестицій на розвиток економіки України, який проявляється в таких моментах [10, 11]:

1. Стимулювання економічного зростання. Є значний емпіричний зв'язок між обсягами FDI та динамікою ВВП. У країнах Центральної та Східної Європи приплив інвестицій став ключовим чинником економічного прориву. Для

України цей потенціал ще не реалізований повною мірою, але, сподіваємося це лише тимчасове явище.

2. Модернізація виробничого апарату. Іноземні компанії часто працюють у високотехнологічних секторах: ІТ, агротех, машинобудування, суднобудування, електроніка. Їхня діяльність стимулює модернізацію всього ринку.

3. Фінансова стабільність. Прямі іноземні інвестиції, зменшуючи необхідність держави позичати кошти з-за кордону, відіграють ключову роль, особливо у військовий час.

4. Стимулювання експорту. Компанії з іноземною участю значно активніше освоюють світові ринки, що забезпечує надходження іноземної валюти та покращує стан платіжного балансу держави.

5. Створення локальних бізнес-середовищ, тобто коли навколо діяльності великого зарубіжного бізнесу формуються цілі «агломерації», включаючи постачальників, операторів логістики та компанії, що надають супутні послуги і це відповідно сприяє розвитку територій та генерує додаткові економічні вигоди.

Ми переконані, що у нинішніх умовах значення прямих іноземних інвестицій для зростання економіки України набуває стратегічного значення. Зважаючи на масштабні руйнування інфраструктури, відтік фінансових активів та спад виробничої потужності, країна потребує ресурсів, які значно перевищують її внутрішній потенціал для повномасштабного відновлення. У цьому контексті прямі іноземні інвестиції перетворюються не просто на фінансовий потік, а на фундаментальний елемент розбудови нової економічної архітектури – спрямованої на інноваційність, зовнішньоторговельну активність та глибшу інтеграцію у світову та європейську економіку.

Проте, слід усвідомлювати потенційні небезпеки, які несуть іноземні вкладення: зростання залежності від міжнародних корпорацій, ризик витіснення місцевих виробників або ж посилення тиску інвесторів на сектори, які мають стратегічне значення. Відтак, першочерговим завданням є розробка зваженої державної стратегії, здатної одночасно залучати інвестиційний капітал і надійно оберігати національні пріоритети. Попри значну користь, іноземні інвестиції

можуть нести й певні загрози та ризики, а саме:

- надмірна залежність від іноземного капіталу;
- витіснення локальних підприємств;
- посилення впливу іноземних корпорацій на політику держави.

Варто зазначити, що у воєнний період ці ризики набувають особливої ваги, оскільки економіка стає вразливою до зовнішніх рішень інвесторів (рис. 1.1).

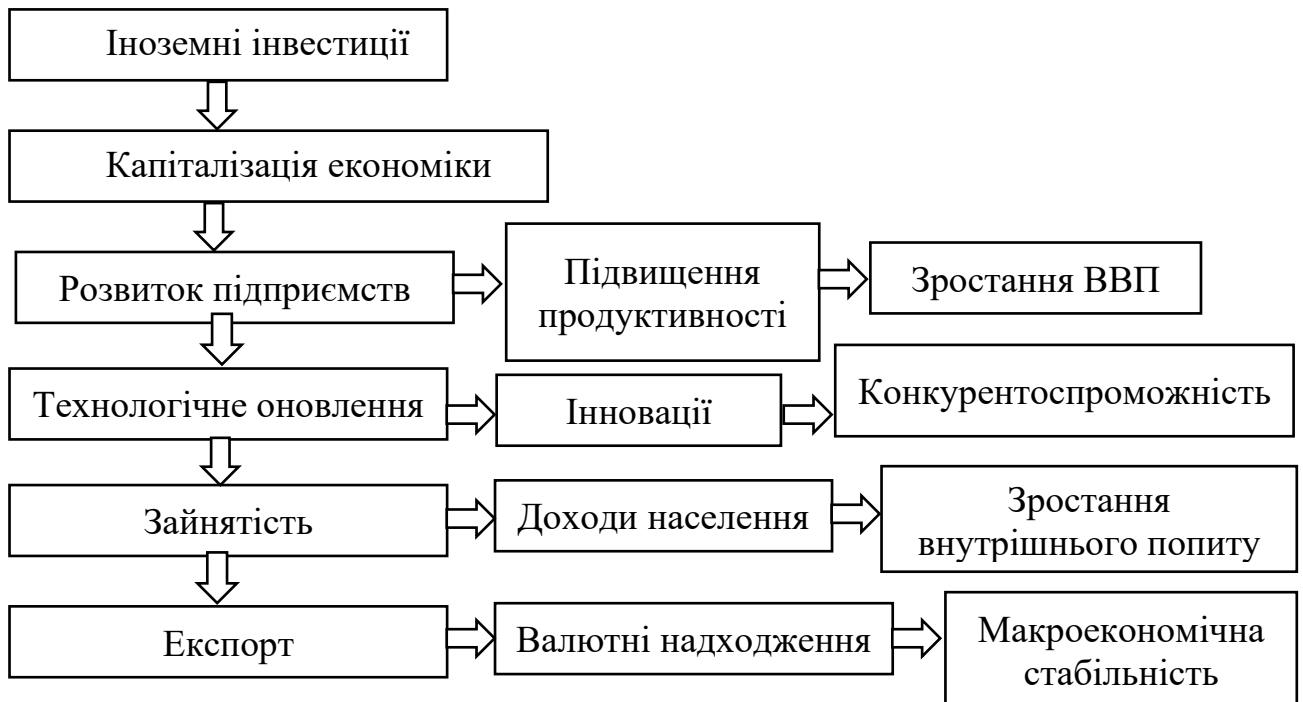

Рис. 1.1. Механізм впливу іноземних інвестицій на економіку країни

Джерело: власні дослідження автора.

Вважаємо, що ключовим викликом для України є не просто залучення іноземних інвестицій, а формування цілісної інвестиційної екосистеми, у якій іноземні й українські компанії працювали б синергійно.

Сьогодні інвестиційна привабливість країни стримується такими чинниками, як: високий рівень безпекових ризиків; недосконалість судової системи; надмірна зарегульованість окремих процедур; слабка інституційна підтримка інвесторів. Усунути ці проблеми можливо, але це потребує комплексного підходу: розвиток інституцій, прозорі «правила гри», захист прав інвесторів, ефективна взаємодія бізнесу та держави.

У процесі післявоєнного відновлення іноземні інвестиції можуть стати основою для нової індустріалізації, що дозволить Україні перейти від сировинної моделі до моделі високотехнологічного виробництва з високою доданою вартістю.

1.2. Теоретичні підходи до формування механізму залучення іноземного капіталу

Теоретичні аспекти щодо створення та розробки системи залучення іноземних коштів передбачають достатньо велике коло економічних, інституційних та управлінських засад, які трактують бажання та стимули міжнародних інвесторів, логіку руху капіталу в глобальній економіці та природу рішень держави щодо створення сприятливого середовища для інвестиційних потоків. Якісне розуміння цих підходів дозволяє сформувати цілісний механізм залучення іноземного капіталу, що враховує історичний досвід країн, конкурентні переваги національної економіки та сучасні тенденції розвитку світового ринку.

Основні чинники, що впливають на рішення іноземного інвестора, зазначимо в табл. 1.2.

Одним із ґрунтовних підходів щодо тлумачення поведінки та природи іноземних інвесторів є безпосередньо теорія міжнародного руху капіталу, яка базується на принципах неокласичної економіки. В цій теорії існує припущення, що капітал переміщується з країн із нижчою нормою прибутку до країн відповідно із вищою. Проте, ця теорія оминає увагою певні аспекти впливу політичного ризику, якості державних норм та законодавчих актів, і найголовніше – рівень зрілості ринкового середовища, тому, на часі вона застосовується як відправна точка, але її, насправді, не достатньо для повноцінної розробки ефективної інвестиційної стратегії.

Однією з найвпливовіших сучасних моделей є парадигма OLI (Ownership-Location-Internalization), розроблена науковцем Дж. Даннінгом [15]. Вона

наголошує, що рішення транснаціональної корпорації про вихід на іноземний ринок базується на поєднанні трьох типів переваг: володіння унікальними активами (технології, бренд, управлінські компетенції), вигоди від певної локації (ресурси, податкова система, логістика, розмір ринку) та переваги від інтернаціоналізації операцій (контроль над ланцюгом створення вартості, зниження трансакційних витрат). Отже, спосіб приваблення закордонного фінансового потоку має фокусуватися не лише на податкових перевагах, а й на формуванні єдиного економічного середовища, де комерційні структури вбачатимуть віддалену вигоду.

Таблиця 1.2

Фактори, що впливають на рішення іноземного інвестора

Група факторів	Конкретні елементи
Економічні	Рівень прибутковості; розмір ринку; динаміка ВВП; інфляція; податкове навантаження; вартість робочої сили
Політичні	Політична стабільність; прогнозованість рішень, які приймає уряд держави; зовнішньополітичні ризики
Інституційні	Захист прав власності; ефективність судової системи; корупційні ризики
Поведінкові	Репутація людей, які працюють в уряді і приймають важливі рішення; інформаційна відкритість; участь у міжнародних рейтингах
Інфраструктурні	Транспортна логістика; цифрова інфраструктура; енергетична доступність; наявність індустриальних парків
Технологічні	Доступ до інновацій; рівень досліджень і розробок; інтеграція у світові ланцюги створення вартості

Джерело: складено автором за даними [12-14].

Кейнсіанська доктрина традиційно розглядає інвестиції з-за кордону як засіб стимулювання розвитку економіки та підтримки внутрішнього інвестиційного циклу в часи, коли приватний сектор демонструє низьку активність. Залучення прямих іноземних вкладень оцінюється як спосіб оновлення виробничих потужностей, збільшення кількості зайнятого населення та піднесення платоспроможного попиту. Однак, у цьому баченні іноземний фінансовий ресурс не є самоціллю, а лише складовою більш розширеної стратегії

макроекономічного управління.

Регіональний же підхід фокусується на диспропорціях у розвитку держави та потребі в адресному спрямуванні інвестиційних ресурсів між її територіями. Він наголошує на формуванні місцевих виробничих конгломератів, промислових осередків, зон особливого економічного режиму. Особиста позиція автора цього дослідження полягає в переконанні, що саме ця територіальна розбіжність здатна обернутися конкурентною перевагою, маємо на увазі, що окремі частини країни можуть надавати перевагу різним типам вкладень – від агропромислових інновацій до виробництва високотехнологічної продукції, причому спосіб притягнення коштів має бути еластичним, аби забезпечити відповідність специфіці кожного окремого осередку.

Не меншого значення набуває системний погляд, який розглядає процес імпорту закордонних коштів як цілісну платформу взаємодії між урядом, комерційними структурами, фінансовими установами, закордонними союзниками та вкладниками. Будь-який механізм повинен функціонувати в режимі постійного зворотного зв'язку, де політичні та економічні рішення аналізуються на основі оцінки ефективності, а структура стимулів коригується залежно від результатів. На основі цього підходу можна запропонувати концепцію «динамічного механізму», який адаптується до змін у світовій економіці, геополітиці та внутрішніх умовах.

Для порівняння зазначених підходів була підготовлена таблиця (табл. 1.3).

Таблиця 1.3

Порівняльна характеристика теоретичних підходів
до залучення іноземного капіталу

Теоретичний підхід	Ключові ідеї	Переваги	Обмеження	Вплив на формування механізму залучення іноземного капіталу
Неокласичний	Капітал рухається у країни з вищою нормою прибутку;	Простота та універсальність моделі;	Не враховує інституційні ризики,	Орієнтація політики на зниження

Продовження табл. 1.3

	основний мотив – максимізація вигоди	зрозумілий інвесторам принцип прибутковості	політичні чинники, специфіку ринку	податкового навантаження та підвищення прибутковості інвестицій
Парадигма OLI (Даннінга)	Рішення інвестора залежить від переваг володіння, місцезнаходження та інтернаціоналізації	Всеохопний аналіз мотивів інвестора; можливість прогнозування інвестиційної поведінки ТНК	Вимагає високого рівня даних та аналітики; складність практичної реалізації	Комплексна політика: розвиток інфраструктури, інституційних умов, підтримка інновацій та інтеграції
Інституційний	Роль держави та якості інститутів є ключовою; стабільність законодавства та захист прав власності	Визначає довіру інвесторів; забезпечує стійкість інвестиційних потоків	Довготрива- лість реформ; потреба в політичній волі	Фокус на реформах, дерегуляції, антикорупцій- них заходах, зміцненні верховенства права
Поведінковий	Рішення інвестора залежить від очікувань, іміджу країни, інформаційної відкритості	Дає змогу активізувати інвестиції через іміджеву політику; враховує психологічні чинники	Важко виміряти ефективність; значна роль непередбачув аних факторів	Необхідність інформаційних кампаній, участі в рейтингах, формування інвестиційного бренду
Кейнсіанський	Інвестиції як інструмент стимулювання економічного зростання; підтримка зайнятості	Можливість спрямувати іноземний капітал у стратегічні галузі	Ризик залежності від зовнішніх коштів	Політика стимулювання через субсидії, державно- приватні партнерства
Регіональний	Інвестиції розподіляються нерівномірно; важлива локальна конкурентоспромож- ність	Дає змогу розвивати регіональні кластери та індустріальні парки	Вимагає індивідуаль- них стратегій для регіонів	Розробка регіональних програм залучення інвестицій і спеціальних економічних зон
Системний	Залучення інвестицій – це взаємодія держави, бізнесу, фінансових інституцій та інвесторів	Забезпечує збалансований та довготривалий розвиток	Складність координації між суб'єктами	Побудова прозорості, взаємопов'язано ї інтегрованої системи стимулів і регуляцій

Джерело: розроблено автором на основі [16, 17].

Системна модель механізму залучення іноземного капіталу представлена на рис. 1.2.

Рис. 1.2. Системна модель механізму залучення іноземного капіталу
Джерело: розроблено автором на базі джерел [18-20].

Підсумовуючи, можна стверджувати, що формування механізму залучення іноземного капіталу є багаторівневим процесом, у якому поєднуються теоретичні концепції різних економічних шкіл. На наш погляд, сучасний механізм повинен ґрунтуватися на синергетичному поєднанні інституційного та поведінкового підходів. З однієї сторони, потужна і правильна законодавча база створять надійну довіру, а з іншої – ефективна інформаційна стратегія та імідж країни дозволять трансформувати цю довіру на реальні інвестиції. Такі підходи

забезпечують комплексність політики, зменшують залежність від окремих типів інвесторів і формують умови для довгострокового економічного розвитку.

1.3. Нормативно-правова база регулювання іноземних інвестицій в Україні та міжнародна практика

Нормативно-правова база регулювання іноземних інвестицій в Україні та міжнародна практика ґрунтується на сукупності законодавчих, інституційних і міжнародних механізмів, що формують умови для входу іноземного капіталу, визначають гарантії інвесторів і окреслюють правила їхньої діяльності. Україна, як відкрита економіка, інтегрована в глобальні торговельно-економічні процеси, формує систему регулювання іноземних інвестицій, яка повинна відповідати стандартам міжнародного права, практикам країн ЄС та рекомендаціям провідних фінансових організацій. Можливість значного приваблення коштів з-за кордону обумовлюється саме нормативно-правовим полем, що відображає рівень відкритості та передбачуваності умов функціонування інституцій. З огляду на це, дослідження нормативно-правових актів являє собою вирішальний складник для оцінки інвестиційного середовища, яке склалося у країні.

Правове підґрунтя регулювання вкладень іноземних коштів в Україні сягає корінням у Конституцію нашої держави, яка забезпечує охорону майнових прав, а також у профільні закони, що стосуються інвестиційної діяльності. Центральним актом є Закон України «Про режим іноземного інвестування», який визначає правові гарантії нерозголошення, надає можливість репатріації прибутку, гарантує компенсацію у разі націоналізації чи реквізиції. Він закріплює принцип національного режиму для іноземних інвесторів, згідно з яким вони отримують умови діяльності не гірші, ніж резиденти України. Крім цього, важливим є Цивільний та Податковий кодекси України, що визначають умови оподаткування, режим спеціальних економічних зон, порядок створення підприємств з іноземним капіталом. Закон України «Про державну підтримку інвестиційних проектів із значними інвестиціями» запроваджує механізм так

званих «інвестиційних нянь», що поширюється на проєкти зі значним обсягом інвестицій і передбачає податкові пільги, інфраструктурну підтримку та скорочені строки дозвільних процедур [21-25].

Для систематизації основних елементів української нормативно-правової бази сформуємо таблицю (табл. 1.4).

Таблиця 1.4

Нормативно-правові акти України
у сфері регулювання іноземних інвестицій

Нормативно-правовий акт	Основні положення	Значення для іноземних інвесторів
Конституція України	Гарантії прав власності; недоторканність приватної власності	Формує базову правову стабільність
Закон України «Про режим іноземного інвестування»	Національний режим інвесторів; гарантії від примусових вилучень; репатріація прибутку	Основний закон, що визначає умови діяльності іноземних інвесторів
Цивільний кодекс України	Порядок створення підприємств з іноземним капіталом	Визначає загальні правила укладення договорів, а також порядок здійснення підприємницької діяльності та захисту майнових прав
Податковий кодекс України	Умови оподаткування; пільги в окремих секторах; митні правила	Безпосередньо впливає на прибутковість інвестицій
Закон України «Про державну підтримку інвестиційних проєктів із значними інвестиціями»	«Інвестиційні няні»; податкові стимули; компенсація витрат на інфраструктуру	Спрямований на залучення великих інвесторів
Закон України «Про приватизацію державного майна»	Прозорість продажу активів; електронні аукціони	Створює можливості участі іноземних інвесторів у приватизації
Валютне законодавство (Закон України «Про валюту і валютні операції»)	Лібералізація валютних операцій; спрощення руху капіталу	Полегшує фінансові транзакції та виведення прибутків

Джерело: складено автором за [21-25].

Українська модель регулювання іноземних інвестицій поступово зміщується у напрямі гармонізації з європейським правом, що передбачає верховенство права, справедливі механізми вирішення спорів та захист прав інвесторів. У цьому контексті ключовими є угоди про заохочення і взаємний захист інвестицій (BITs), які Україна уклала з понад 70-ма державами світу. Такі угоди встановлюють принципи недискримінації, справедливого і рівноправного режиму, а також дозволяють інвестору звертатися до міжнародного арбітражу у разі порушення його прав.

Щоб продемонструвати загальну структуру міжнародного регулювання інвестицій, наведемо наступну схему (рис. 1.3).

Рис. 1.3. Міжнародний механізм правових гарантій для іноземних інвесторів
Джерело: власні дослідження автора.

Порівняння української моделі регулювання з міжнародною практикою

дозволяє визначити, у яких напрямках країна вже досягла прогресу, а де зберігаються структурні недоліки. У більшості розвинених держав, таких як Німеччина, Канада, Нідерланди чи Південна Корея, механізм залучення іноземного капіталу базується на поєднанні інституційної стабільності, передбачуваних судових процедур, прозорого податкового законодавства та спеціальних агенцій з інвестиційного супроводу. Особливе місце займають механізми due diligence, антикорупційні інструменти та прозорі правила державної допомоги, що відповідають стандартам ЄС.

Для порівняння наведемо узагальнення (табл. 1.5).

Таблиця 1.5

Порівняння української нормативно-правової бази з міжнародною практикою

Критерій	Україна	Міжнародна практика (ЄС/OECD)
Гарантії інвесторів	Забезпечені законами, наявні BITs	Розширені механізми, включно з інвестиційними омбудсменами
Судовий захист	Частково ефективний, реформований	Висока ефективність, швидкі процедури
Податкові стимули	Доступні для окремих секторів та великих проєктів	Наявність стабільних і передбачуваних стимулів
Прозорість регуляцій	Зростає, але потребує вдосконалення	Відповідає принципам foreseeability і rule of law
Інвестиційні агенції	Офіс Ukraine Invest	Розвинені багатофункціональні агенції залучення інвестицій
Можливість арбітражу	Так, через BITs та ICSID	Повноцінний доступ до арбітражу та медіації

Джерело: складено автором на основі [26-32].

У структурі формування механізму регулювання іноземних інвестицій важливо також враховувати елементи, що безпосередньо визначають шлях інвестора – від ознайомлення із законодавством до ухвалення рішення про вкладення капіталу.

Сучасна міжнародна практика регулювання іноземних інвестицій будується на поєднанні трьох базових принципів:

1) промоція та полегшення інвестицій – активна робота IPAs (investment promotion agencies) з інформацією та супроводом;

2) цільові стимули – пільги, гранти, пільгові кредити, доступна інфраструктура;

3) правовий захист і механізми вирішення спорів – двосторонні інвестиційні договори (BITs), угоди про захист іноземних інвестицій, механізми страхування політичних ризиків. Також у світі помітна тенденція до оновлення системи вирішення спорів (ISDS-реформи) та посилення прозорості і відповідності екологічним ESG-стандартам [33].

Окреслимо деякі приклади міжнародної практики, щоб краще розкрити цей пункт дослідження.

1. Сінгапур – цілеспрямована промоція плюс гнучкий пакет стимулів. Сінгапур вважають одним із класичних прикладів успішної інвестиційної стратегії: держава поєднала професійну службу залучення інвестицій (EDB, Enterprise Singapore) з набором чітких грантів і стимулів для R&D, експорту та підвищення продуктивності. Ключові риси: проактивний підхід, швидке адміністрування заявок, програми співфінансування інновацій та навчання кадрів, гнучкі податкові пільги та преференції для стратегічних секторів - такий підхід дає змогу залучати як масштабні альянси, так і орієнтовані на виробництво компанії [34].

Практичний висновок для України: ефективне ІРА (інвестиційна програма фіндопомоги ЄС) плюс чіткі, стандартизовані процедури ухвалення рішень підвищують конверсію запитів у реальні інвестиції.

2. Ірландія – фіскальна стратегія плюс корпоративний податок. Ірландія традиційно приваблювала FDI через низьку ставку корпоративного податку та сприятливе податкове адміністрування, що забезпечило прихід глобальних ІТ-шних та фармацевтичних компаній. Проте, міжнародні податкові ініціативи та рішення уряду ЄС показали, що надмірна залежність від «податкового аргументу» має ризики (правові суперечки, перегляд практик в рамках ЄС/OECD). Висновок: податкові стимули ефективні, якщо поєднані з реальними

факторами конкурентоспроможності (праця, інфраструктура, регуляторна стабільність) [35].

3. Польща – успіх індустріальних парків плюс спеціальні економічні зони (СЕЗ). Польща зробила помітні успіхи завдяки системі СЕЗ, яка поєднувала земельну політику, інфраструктуру та податкові пільги. Дослідження показують позитивний вплив цих зон на локальну зайнятість та залучення виробничих проєктів, але, водночас, ефективність залежала від якості інфраструктурної підготовки та координації з регіональною владою. Тобто подібні економічні зони працюють, коли є «готова земля» та швидкий доступ до інженерії [36].

4. Міжнародні механізми захисту та страхування ризиків. Міжнародні інституції – World Bank Group, EBRD, DFC (США) – надають інструменти страхування політичних ризиків та кредитування, що часто є вирішальними для мегамасштабних проєктів у державах з підвищеним політичним ризиком. Для держав із високою політичною чи військовою невизначеністю (як Україна) роль таких інструментів критична, хоча вони, здебільшого, орієнтовані на великі проєкти [37].

5. Реформи ISDS: тенденції до багатосторонніх механізмів. Останні роки триває дискусія щодо реформ механізмів вирішення інвестиційних спорів (UNCITRAL WGIII, ініціативи EU щодо Multilateral Investment Court). Тенденція – від індивідуальних арбітражів до більш інституціоналізованих, прозорих і прогнозованих механізмів. Для України це означає ймовірне змінення ландшафту правових гарантій у майбутньому та потребу адаптувати внутрішню судову практику та договірну політику [38].

Зведемо дані щодо порівняння деяких міжнародних практик та основних рекомендацій для України (табл. 1.6).

Таблиця 1.6

Порівняння практик та застосовних висновків

Напрямок	Ключові інструменти	Переваги	Обмеження / ризики	Рекомендації для України
Промоція та супровід	IPA (Singapore EDB, Ireland)	Підвищує інформаційну	Потреба фінансування і	Посилити Ukraine Invest;

	IDA, Poland IPA)	прозорість, скорочує час входу інвестора	кадрів; ризик «пасивної» промоції	стандартизувати SLA супроводу; KPI
Податкові стимули	Низький корпоративний податок (Ireland); податкові пільги у CE3 (Poland)	Може швидко підвищити привабливість	Податкові війни; правові ризики (EU/OECD)	Поєднати податкові стимули з гарантіями робочих місць і капіталовкладень
Інфраструктурні інструменти	CE3, індустриальні парки (Poland, Turkey)	Швидкий старт виробництва, кластери	Висока початкова вартість; ризик затримок на місцях	Фокус на «готових колах»: земля + інженерія + сервіси
Правовий захист	BITs, Міжнародні угоди, ISDS	Знижує політичний ризик для інвестора	Критика ISDS; повільність виконання рішень	Оновити договірну політику; врахувати тренди реформи ISDS
Страхування ризиків	MIGA, EBRD, DFC	Підвищує привабливість великих проєктів	Доступно не для всіх; складні вимоги	Активніше використовувати при відбудові інфраструктури

Джерело: складено автором за [33-38].

Таким чином, нормативно-правова база України у сфері іноземних інвестицій містить ключові механізми, що відповідають міжнародним стандартам, однак ефективність багато в чому залежить від ступеня їх імплементації, якості правозастосування та рівня інституційної довіри. Для України пріоритетним завданням залишається підвищення якості законодавчої частини та адекватна адаптація закордонних практик регулювання інвестиційної діяльності до стандартів країн Європейського Союзу.

Висновки до розділу 1.

Діагностика чинної нормативно-правової бази та розробка узагальненої моделі системи залучення іноземного капіталу є підґрунтям для комплексної

оцінки умов, в яких формується вітчизняне інвестиційне середовище та перспективи його вдосконалення в період післявоєнного відродження. Теоретичні концепції – від класичної теорії міжнародного руху капіталу до сучасних інституційних та поведінкових моделей – засвідчують, що рішення іноземного інвестора є багатофакторним процесом, який не обмежується пошуком високої норми прибутку, а залежить від передбачуваності регулювання, якості інституцій, репутації країни, розвитку інфраструктури та рівня її інтеграції у глобальну економіку. Концепція OLI, інституційний та системний підходи формують теоретико-методичну основу, на якій має будуватися сучасний механізм залучення міжнародних інвестиційних коштів.

У загальному вигляді запроваджена модель механізму залучення інвестицій складається з формування та вдосконалення інституційно-правових засад та цілеспрямованого включення України у міжнародну інвестиційну сферу, а її зміст криється в зміщенні акценту від окремих поодиноких заохочень до цілісної виваженої стратегії, яка гарантує інвесторові передбачуваність, безпеку та відкритість на усіх етапах - від внесення коштів до захисту його інтересів після завершення дії проєкту.

Узагальнюючи результати дослідження, можна стверджувати, що ефективне залучення іноземних інвестицій у післявоєнний період для нашої держави можливе лише за умови створення системного механізму, який поєднує сильні інституції, прозоре та стабільне законодавство, відповідність міжнародним стандартам та стратегічну комунікацію з інвесторами. Місце України у глобальному інвестиційному просторі визначатиметься здатністю забезпечити довіру та передбачуваність, а також виваженої пропозиції інвесторам конкурентних умов, що будуть ґрунтуватися не лише на економічних стимулах, а і на високих стандартах державного управління, верховенстві права та інтеграції у світові економічні структури.

РОЗДІЛ 2.

АНАЛІЗ СУЧАСНОГО СТАНУ ТА ЕФЕКТИВНОСТІ ЗАЛУЧЕННЯ ІНОЗЕМНИХ ІНВЕСТИЦІЙ В ЕКОНОМІКУ УКРАЇНИ

2.1. Оцінка динаміки, структури та географії іноземних інвестицій в Україні

Оцінка динаміки іноземних інвестицій в Україні показує чітку залежність від зовнішньополітичної та безпекової ситуації, а також від циклів світових інвестиційних потоків. Глобальний фон у 2023-2024 роках був ускладнений загальним падінням FDI у світі, що підтверджує UNCTAD: міжнародні потоки інвестицій скорочувалися останніми роками і у 2024 році глобально знизилися знову. Звичайно, що це провокувало додаткові ризики для поновлення притоку капіталу до тих країн, які себе не впевнено почувають в економічно-політичному плані і Україна не є виключенням [41].

Після суттєвого падіння в перші місяці воєнних подій в Україні, внутрішня динаміка прямих іноземних інвестицій потроху почала відновлюватись у 2023 році. Аналізуючи статистичні дані Національного Банку України (НБУ) та дані міжнародних інвестиційних звітів, можна зазначити, що до 2023 року потік прямих інвестицій виріс, в порівнянні з критичним 2022 роком, оскільки суттєву частку інвестицій складав механізм реінвестування прибутків, а також операції з реорганізації боргових зобов'язань в капітал. Водночас, у 2024 році чисті inflows (без реінвестицій прибутку) були меншими, ніж у 2023-му, і значна доля притоку в останні роки була пов'язана з операціями «round-tripping» (повернення капіталу місцевих інвесторів через транзитні юрисдикції). Аналіз даних НБУ показує, що у 2023 році обсяг операцій round-tripping становив близько 38% від inflows, у 2024 році – приблизно 26%. Це означає, що частина формально зафіксованих прямих інвестицій, насправді, є внутрішнім капіталом, що проходить через іноземні структури [42].

Нижче приведений рисунок з даними по динаміці прямих іноземних інвестицій (ППІ), наведено величини, що стосуються ППІ без урахування

реінвестиції прибутків, щоб показати чисті inflows у відповідні роки (рис. 2.1).

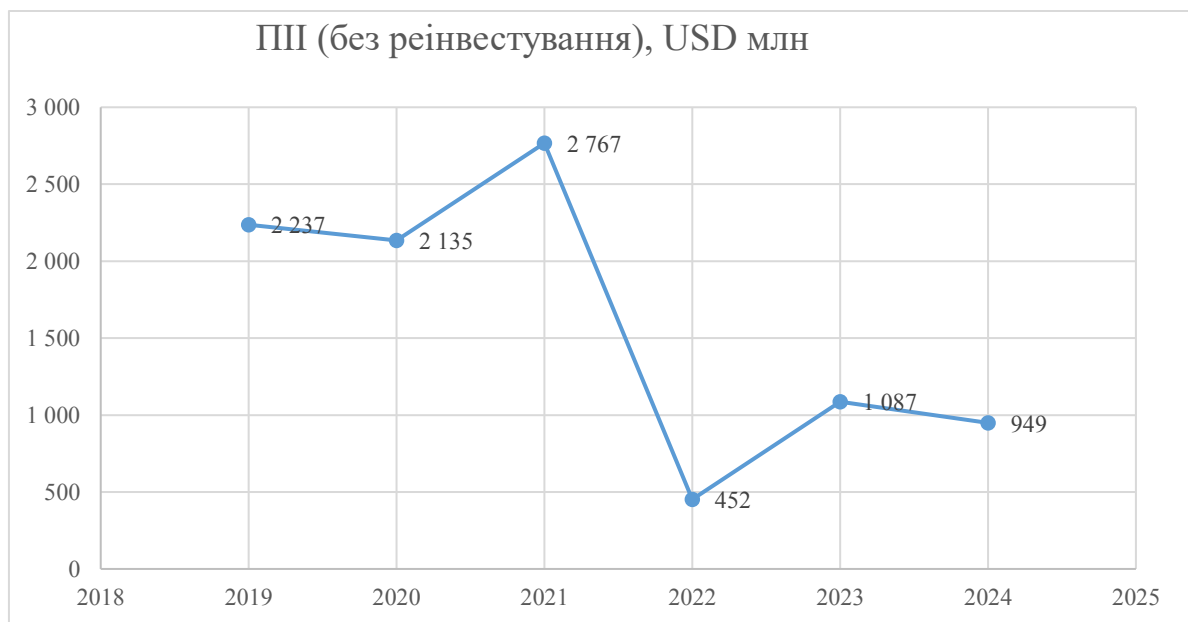

Рис. 2.1. Динаміка притоку ПІІ в Україну (без реінвестування), USD млн

Джерело: [43] НБУ – презентація «Estimation of round tripping transactions for 2019-2024».

Аналіз структури ПІІ за інструментами та секторами дозволяє виділити кілька характерних рис. По-перше, у докризові роки суттєву частку займали класичні капіталовкладення у реальний сектор (виробництво, сільське господарство, переробна промисловість), а також сектор банківських та фінансових послуг. У воєнний період частина потоку була спрямована здебільшого на фінансові операції (рекапіталізація, реорганізація боргів у капітал), тоді як інвестиції у реальний сектор значною мірою сповільнилися через операційні та логістичні ризики. У 2023-2024 роках НБУ розбиває inflows на «банківський сектор» і «інші сектори» – видно, що банківські інвестиції мають периферійний, але часом значущий вплив, а найбільший об'єм традиційно припадає на реальний сектор (виробництво, агросектор та енергетика) [43].

Наведемо дані в табл. 2.1 зі структурою inflows за основними напрямками.

Компонент *reinvested earnings* (реінвестований прибуток) відіграє ключову роль у формуванні загальних показників за останні роки. За даними *Ukraine Invest*

і НБУ, у деяких кварталах та періодах до 70% загального притоку формувалось саме за рахунок реінвестицій прибутків, тобто інвестори конвертували накопичений дохід у додатковий капітал компаній в Україні, а це означає, що навіть за обмеженого нового приходу капіталу старі інвестиції «нарощувалися» через реінвестування доходів, що пом'якшувало падіння загального інвестиційного потоку [44].

Таблиця 2.1

Розподіл ПІІ за секторами, USD млн, 2023-2024

Рік	Банківський сектор, USD млн	Реальний сектор (інші сектори), USD млн
2023	61	1 086
2024	56	893

Джерело: [43].

Оцінка географії інвестицій виявляє дві важливі особливості: по-перше, великий обсяг інвестицій формально надходить через транзитні або їх ще називають кондуїтні юрисдикції; по-друге, серед «імедійних» країн-інвесторів традиційно присутні низка європейських держав та офшорних (транзитних) центрів. НБУ в своїй роботі з оцінювання round-tripping зазначає, що найбільших обсягів транзиту було зафіксовано через Кіпр, Нідерланди, Швейцарію та Австрію; при перерахунку на ultimate investing countries (UIC), значна частина інвестицій пов'язується з інвестиціями з таких країн, як Німеччина, Франція, Великобританія, Люксембург та сама Україна (коли йдеться про повернення капіталу місцевих інвесторів). Це підтверджує тезу про те, що структура «країн-джерел» може бути суттєво спотворена через юридичну практику холдингових та транзитних схем [43].

Акумулюємо дані в таблицю, що ілюструватиме географічну картину та проблему conduit-структур (табл. 2.2).

Ключові висновки щодо географічної структури інвестицій полягають в тому, що офіційні дані часто відображають юридичну країну інвестора (immediate investor) – це дає картину «через які юрисдикції» пройшов капітал, коригування

на ultimate investing country дає ближчий до реальності розподіл джерел капіталу, саме тому при аналізі географії важливо користуватися додатковими оцінками та враховувати round-tripping [43].

Таблиця 2.2

Основні країни-«транзитори» та потенційні ultimate investing countries
(за оцінками НБУ)

Тип країни	Приклади (в порядку значущості за даними НБУ)	Коментар
Транзитні / кондуїтні	Кіпр, Нідерланди, Швейцарія, Австрія	Через юридичні та податкові структури частина капіталу проходить через ці юрисдикції
Ultimate investing countries (UIC)	Німеччина, Франція, Великобританія, Люксембург, Україна	Після корекції на UIC частина інвестицій «перерозподіляється» на ці країни
Інші	Польща, США, країни Східної Європи	Менші, але помітні обсяги інвестицій/співробітництва

На початок 2025 року сукупний обсяг прямих іноземних інвестицій в Україну, за офіційними оцінками НБУ та Державного комітету статистики, становив значно більшу величину у порівнянні з окремими регіонами та демонстрував тенденцію до відновлення після різкого падіння у 2022 році. Впродовж 2023 року загальний інвестиційний капітал збільшився переважно за рахунок реінвестування прибутку діючими компаніями, а також за рахунок окремих угод з докапіталізації та перетворення боргових зобов’язань у капітал. Ці операції стали ключовим поштовхом до зростання, тоді як приплив «нових» інвестицій залишався нижчим через високі безпекові ризики.

Структура збільшення ПІІ протягом року включала декілька основних компонентів:

- грошові внески інвесторів, зокрема через купівлю корпоративних прав;
- реінвестовані доходи, які у деякі періоди становили 70% сукупного залучання інвестицій;

- внесення майна та нематеріальних активів, що використовувались в межах трансформації структури компаній, які продовжують працювати в Україні;
- операції фінансового характеру, включно з реорганізацією заборгованості у статутний капітал.

Паралельно на ринку також відбувалися і зворотні процеси - вилучення капіталу та втрати інвестицій через банкрутства та скорочення діяльності, але їхній масштаб був меншим, ніж загальне позитивне залучення, що забезпечило чистий приріст ПІІ за підсумками року.

Важливою складовою щорічної зміни обсягів ПІІ стала курсова різниця, яка традиційно впливає на статистику в перерахунку на долари США. У 2023-2024 роках вона також збільшила номінальний обсяг інвестицій у структурі загального капіталу іноземних інвесторів.

Загалом станом на 01.01.2025 р. сукупний іноземний капітал в Україні зріс як кількісно, так і структурно. Помітною особливістю є те, що основні інвестори походять з обмеженого кола країн, і саме вони формують найбільшу частку надходжень. Відповідно до даних, відображених на діаграмі (рис. 2.2 «Розподіл ПІІ в Україну за країнами»), найбільшими інвесторами є держави Європейського Союзу, Північної Америки та окремі міжнародні фінансово-кондуїтні юрисдикції. Це відповідає світовій практиці залучення капіталу через фінансові центри, хоча водночас створює потребу у глибшому аналізі *ultimate investing countries*, щоб точніше визначити реальне походження інвестицій [45, 46].

Сукупно внески інвесторів з цих країн забезпечують понад дві третини всіх ПІІ в Україні, формуючи ядро інвестиційного портфеля держави.

Таким чином, аналіз загальноукраїнської картини підтверджує, що:

- у післявоєнний період Україна зберігає здатність акумулювати іноземний капітал, незважаючи на ризики;
- реінвестування прибутків залишається ключовим джерелом збільшення ПІІ;
- вливання найбільш потужних країн-інвесторів є визначальним.

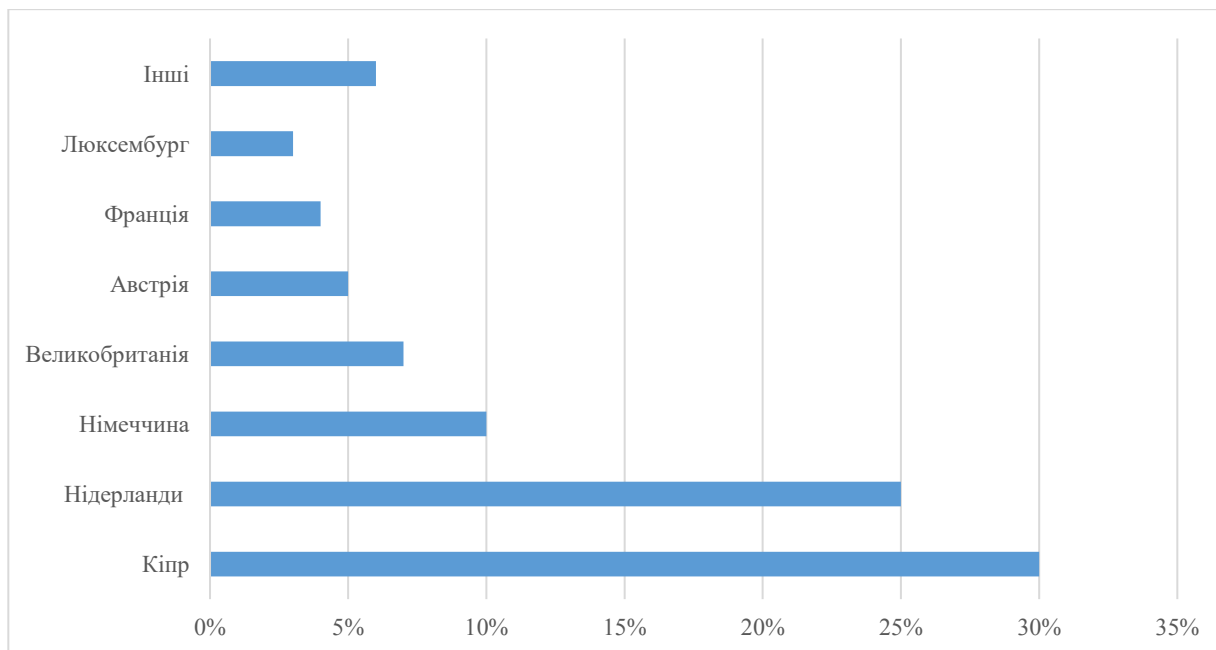

Рис. 2.2. Розподіл ПІІ в Україну

Джерело: складено за [47-49].

Отже, розподіл ПІІ в Україну за країнами не лише формує структуру сучасного інвестиційного середовища, а й визначає потенціал для подальшого розвитку та відновлення української економіки після завершення війни.

Щодо структури за секторами, можемо зазначити, що найбільший обсяг припадає на реальний сектор (виробництво, агросектор, енергетика та інфраструктура), а банки час від часу показують сплески через рекапіталізацію або боргово-капітальні операції. При цьому зауважимо, що частина «секторальних» інвестицій може маскуватися під фінансові операції (з практики відомо, що межа між боргом, міжкорпоративними кредитами та прямими інвестиціями часто розмита у звітності). Для коректного секторального аналізу потрібно розглянути дані щодо round-tripping [43]. Тож, нижче наведемо таблицю «структури за інструментами» (табл. 2.3).

Внаслідок аналізу даних табл. 2.3. можемо зазначити, що, по-перше, Україна демонструє стійкість, оскільки попри війну та високі ризики, у 2023 році спостерігалось відновлення притоку капіталу порівняно з 2022-м, значною мірою завдяки реінвестованому прибутку та деяким великим транзакціям. По-друге, обсяг операцій типу round-tripping достатньо значущий, що зменшує

інформативність офіційних даних щодо розподілу за географією. Згідно з відомостями НБУ, чисте залучення коштів (без урахування реінвестованих прибутків) у 2024 році виявилося меншим, аніж у 2023-му; хоча частка round-tripping дещо зменшилась, вона все ще є досить відчутною [43].

Таблиця 2.3

Розподіл інструментів ПІІ, USD млн

Інструмент ПІІ	Приклад	Коментар
Equity (акції, внески)	Придбання часток, збільшення статутного капіталу	Основна форма входу в реальний сектор
Reinvested earnings	Нерозподілений прибуток, інвестований у компанію	Часто істотна частка загального inflow
Debt instruments (міжкорпоративні кредити)	Короткострокові/довгострокові позики від нерезидентів	Може відображати фінансування операцій / рефінансування
Round-tripping / транзитні операції	Операції через кондуїтні юрисдикції	Викривляють джерела і обсяги реальних іноземних інвестицій

Джерело: узагальнено на основі розподілу в NBU-презентації [43].

У 2024 році найбільш інвестиційно привабливими секторами для іноземного капіталу в Україні залишаються ті види економічної діяльності, які поєднують стійкий внутрішній попит, експортний потенціал та перспективи післявоєнного відновлення.

Найвагоміший обсяг інвестицій припадає на промисловий сектор, зокрема на підприємства переробної промисловості та виробництва харчових продуктів, які традиційно забезпечують значну частину українського експорту. У цьому сегменті акумульовано найбільший обсяг іноземного капіталу, що зумовлено стійким попитом на українську агропродукцію, розвитком логістичних рішень та орієнтацією інвесторів на відновлення експортних виробничих ліній.

Другою за важливістю та значенням є аграрна сфера, яка, не дивлячись на досить серйозні воєнні ризики, продовжує демонструвати активну інвестиційну стійкість. Достатня кількість компаній спрямовує кошти у проекти, які пов'язані з вирощуванням зернових, розвитком тваринництва та цифровізацією

агровиробництва. Протягом 2024 року відбувалося значне капіталовкладення в цей сектор, що зумовлювалося як пожвавленням діяльності великих агропромислових груп, так і припливом коштів, забезпеченим міжнародними фінансовими організаціями.

Зростає зацікавленість і до машинобудування та високотехнологічного виробництва і цьому є пояснення - надходження іноземного капіталу у цей сектор істотно посилюються порівняно з попередніми роками, що пов'язано з орієнтацією України на технологічну модернізацію та розвиток військово-технічного потенціалу у співпраці з міжнародними партнерами. Інвестори розглядають ці напрями як перспективні для формування нових виробничих кластерів у післявоєнний період.

Потужні фінансові вливання спостерігаються також у галузях, котрі стосуються маніпуляцій із майном, надання бізнес-супровіду та реалізації інфраструктурних зрушень. Посилюється увага до відновлювальних робіт у секторі енергетики, транспортно-складської сфери, промислових зон та комерційних будівель, що викликає пожвавлення інвестиційного інтересу з боку закордонних забудовників та приватних інвестиційних фондів.

Сектор гуртових і роздрібних продажів та ретейлінгу залишається більш стабільним, хоча його інвестиційна динаміка в 2024 році трохи сповільнилася. Це зумовлено трансформацією купівельних звичок споживачів та зміною пріоритетів інвесторів у напрямку електронної торгівлі, логістичних послуг та виробничих ініціатив, які генерують більшу кінцеву вартість.

Отже, структура інвестицій в Україні у 2024 році свідчить про поступове відродження після наслідків бойових дій та входження у довгострокову парадигму зростання. Ключові масиви грошових коштів концентруються у секторах, які спроможні гарантувати надійний експорт, оновлення технологічних баз та глибинні зміни в економічній структурі. Саме ці напрямки визначатимуть значення для формування привабливого інвестиційного клімату в Україні на перспективу найближчих років. Для наочності пропонуємо в роботі блок-схему «ланцюга прийняття рішення інвестора» з урахуванням вітчизняної специфіки

для розуміння, що саме впливає на динаміку та географію (рис. 2.3).

Рис. 2.3. Ланцюг впливів на рішення інвестора щодо України

Джерело: узагальнено автором на основі [50-52].

На основі наведеного аналізу окреслимо перелік практичних наслідків для політики [43]:

По-перше, уряду і регулюючим органам варто прагнути «очищення» статистики та більш активного інформування ринку про ultimate investing countries, щоб мати реальнішу картину джерел капіталу.

По-друге, важливо стимулювати не лише короткострокові фінансові операції, а й інвестиції в інфраструктуру та виробництво (через механізми public-

private partnership, довгі державні гарантії, страхування політичних ризиків), адже саме така структура забезпечує стабільний розвиток.

По-третє, боротьба з причинними факторами round-tripping (контроль за агресивними податковими схемами) підвищить інформативність показників і довіру міжнародних інвесторів.

Насамкінець, зазначимо, що динаміка прямих іноземних капіталовкладень в Україні за останні роки характеризувалася падінням у перші місяці повномасштабної війни, відновленням притоку у 2023 році (частково за рахунок реінвестованих прибутків) і помірним скороченням чистих inflows у 2024 році, структура інвестицій свідчить про важливість реінвестованого прибутку та фінансових операцій, а географія – про домінування транзитних юрисдикцій у формуванні офіційної статистики.

2.2. Аналіз основних бар'єрів і проблем у сфері міжнародного інвестування

Аналіз бар'єрів та проблем у сфері міжнародного інвестування показує, що глобальний інвестиційний простір останніми роками функціонує в умовах підвищеної невизначеності. Це проявляється у триваючому скороченні світових потоків ПІІ, яке фіксується у звітах UNCTAD за 2023-2024 роки [53, 54], де підкреслюється, що загальний рівень FDI глобально знижується через геополітичні конфлікти, фрагментацію світових ланцюгів постачання, високі процентні ставки та збільшення захисних протекціоністських заходів. У таких умовах навіть інвестиційно привабливі країни стикаються з викликами, пов'язаними з конкуренцією за капітал, тому бар'єри для інвестора набувають особливої ваги.

Спираючись на здобутки міжнародної практики, слід виділити чотири основні категорії перешкод:

- ті, що стосуються політичних та безпекових аспектів;
- ті, що пов'язані з нормативно-правовим полем;
- економічні та фінансові бар'єри;

– інституційно-управлінські проблеми.

Їх одночасний вплив формує середовище, яке або стимулює, або стримує міжнародне інвестування. У країнах із трансформаційною економікою, нестабільними інституціями або підвищеним геополітичним ризиком ці бар'єри мають тенденцію взаємно підсилюватися, створюючи ефект «замкненого кола», коли слабкі інститути відлякують інвестора, а брак інвестицій гальмує модернізацію економіки та зміцнення інституцій.

Аби краще проілюструвати ситуацію, нижче розміщена зведена таблиця (табл. 2.4), що узагальнює світові перешкоди. Ця таблиця сформована шляхом зіставлення звітів ЮНКТАД, ОЕСР (Огляд інвестиційної політики) та інформації від міжнародних установ, що займаються страхуванням інвестицій (MIGA, DFC) [53, 54].

Таблиця 2.4

Основні бар'єри у міжнародному інвестуванні (глобальний вимір)

Група бар'єрів	Конкретні прояви	Потенційний вплив на інвестора
Політико-безпекові ризики	Геополітичні конфлікти, воєнні дії, соціальні заворушення	Зростання ризикової премії, необхідність страхування політичних ризиків, відмова від довгострокових проєктів
Правові та регуляторні бар'єри	Часті зміни законодавства, слабкий захист прав власності, непрозорі процедури	Високі трансакційні витрати, складність передбачення результатів діяльності
Економічні бар'єри	Волатильність валют, висока інфляція, низький внутрішній попит, бар'єри для репатріації прибутку	Збільшення фінансових ризиків і потреба в додаткових механізмах хеджування
Адміністративно-інституційні бар'єри	Бюрократія, корупція, тривалі процедури погодження	Затримка реалізації проєктів, зменшення ефективності інвестицій

Джерело: узагальнено за [52-55].

У державах, що розвиваються, ці антагоністичні чинники нерідко постають у сукупності. Як приклад, недосконалість судочинства не лише тягне за собою ймовірність ухвалення непередбачуваних вердиктів, але й загострює небезпеки,

пов'язані з корупційними проявами, що унеможлиблює налагодження довірчих відносин між державними органами та інвестором. Паралельно, обмежені можливості залучення тривалого фінансування у національній валюті змушує міжнародних гравців брати до уваги додаткові валютні коливання, що неодмінно відображається на формуванні капітальної структури транскордонних проєктів.

З огляду на світовий досвід, можна також визначити специфічні бар'єри, властиві країнам із підвищеним політичним неблагополуччям, до яких належать дисбаланс у регіональному зростанні, необхідність додаткових витрат на забезпечення безпеки, обмежений доступ до ринків страхування. Вагомим аспектом залишається і рівень довіри: інвестор, розглядаючи вхід на територію з високими ризиками, значно більше покладається на політичні гарантії, міжнародні угоди щодо захисту інвестицій та механізми страхування (наприклад, від DFC, ЄБРР чи національних агентств зі страхування експортних кредитів). У випадках, коли такі інструменти відсутні або поширюються лише на вузьке коло вкладень, обсяги інвестування суттєво знижуються.

У сучасних умовах дедалі вагомішими стають нетрадиційні бар'єри, пов'язані з технологічними, екологічними та ESG-вимогами. Наприклад, у країнах ЄС та США запроваджуються нові стандарти корпоративної ESG-звітності, що потребує від підприємств, які залучають міжнародний капітал, високої прозорості, екологічно відповідального виробництва та якісних нефінансових показників, а компанії, що не відповідають цим стандартам, часто опиняються поза інвестиційним радаром інституційних фондів.

Наступна таблиця узагальнює сучасні «нові бар'єри», притаманні глобальному інвестиційному середовищу сьогодення (табл. 2.5).

Варто також зробити акцент на тому, що бар'єри іноземного інвестування в різних країнах мають абсолютно різну природу. В більш розвинених країнах головними обмеженнями зазвичай є трудове законодавство, високі податки або обмеження щодо участі іноземного капіталу в стратегічних секторах. У країнах, що розвиваються, – це слабка інституційна база, нерозвинена інфраструктура та високі політичні ризики.

Нетрадиційні бар'єри у міжнародному інвестуванні (ESG, технології, стандарти)

Категорія	Приклади обмежень	Наслідки для інвестора
Технологічні вимоги	Кібербезпека, захист даних, локалізація софту	Потреба в додаткових витратах на модернізацію систем та аудит
Екологічні стандарти (ESG)	Вуглецеві квоти, екологічна звітність, обмеження для «брудних» виробництв	Відсів проєктів з високим екологічним ризиком, зростання капітальних витрат
Зміна глобальних ланцюгів постачання	Регіоналізація, friend-shoring, вимоги до надійності постачальників	Необхідність адаптації виробничої логістики та підвищення її вартості

Джерело: узагальнено за [55, 56].

На наш розсуд, важливим також є окреслення системних проблемних питань, які найбільш часто стримують міжнародних інвесторів, навіть в умовах, коли країна демонструє економічний потенціал:

1. Інвестор оцінює не лише економічну вигоду, а й рівень прогнозованості державної політики. Будь-які часті й непередбачувані зміни правил роботи - незалежно від їхнього економічного змісту - сприймаються як фактор ризику, що здатен нівелювати переваги навіть привабливих секторів.

2. Наявність якісних інституцій часто важливіша, ніж система податкових пільг. Дешеві податки не компенсують слабкості судової системи, корупційних ризиків чи проблем із репатріацією прибутку.

3. Інвестори враховують так звану «вартість ризику», а не лише номінальну прибутковість. Тому навіть високорентабельні проєкти в ризикових юрисдикціях можуть бути менш привабливими, ніж середньорентабельні, але безпечні. Сучасний інвестор дедалі більше керується ESG-стандартами, а недотримання екологічних або соціальних вимог може закрити доступ до великих міжнародних фондів, навіть незважаючи на економічну доцільність.

Таким чином, перешкоди для залучення міжнародних інвестицій надзвичайно є багатогранними. Традиційні види бар'єрів (пов'язані з

регулюванням, політикою, економікою) значною мірою переплітаються з тими, що є «актуальними» (сфери ESG, геоекономічні чинники). На практиці це означає, що країни, які прагнуть залучати іноземний капітал, повинні працювати одночасно у кількох напрямках: зміцнення інституцій, забезпечення прозорості, зниження трансакційних витрат, інтеграція у надійні глобальні ланцюги постачання та адаптація до міжнародних стандартів сталого розвитку.

2.3. Діагностика ефективності діючих державних механізмів стимулювання іноземних інвестицій

Діагностика ефективності діючих державних механізмів стимулювання іноземних інвестицій потребує аналізу результативності правових, інституційних, фінансових та організаційних інструментів, які Україна використовує для поліпшення інвестиційного клімату та залучення зовнішнього капіталу. У сучасних умовах державна політика в сфері іноземного інвестування формується під впливом інтеграційного курсу на ЄС, воєнних викликів, потреб відбудови та глобальної конкуренції за інвестиції. Саме тому ефективність механізмів стимулювання інвестицій визначається не лише їхньою формальною наявністю, а й фактичною дієвістю, здатністю усувати бар'єри та створювати для інвесторів зрозумілі, прогнозовані й безпечні умови.

Поточна інвестиційна політика України включає низку інструментів: податкові стимули, режим «інвестиційних нянь», інфраструктурну підтримку, індустриальні парки, договори про міжнародний захист інвестицій, страхування політичних ризиків через міжнародні установи, а також інституційну допомогу таких органів як UkraineInvest, Офіс залучення та підтримки інвестицій, Мінекономіки та регіональні агенції розвитку. Для оцінки їх впливу важливо проаналізувати сильні та слабкі сторони кожного механізму.

Нижче наведемо узагальнену таблицю ефективності державних інструментів стимулювання (табл. 2.6).

Таблиця 2.6

Оцінка державних механізмів стимулювання іноземних інвестицій в Україні

Механізм	Переваги	Недоліки	Загальна оцінка ефективності
Податкові стимули (ПДВ, митні пільги, зниження податкового навантаження)	Зменшення витрат інвестора; відповідність міжнародним практикам	Нерівномірність доступу до пільг; складність адміністрування; часті зміни	Середня
Закон про «інвестиційних нянь»	Індивідуальний супровід; гарантії стабільності умов; дерегуляція	Обмеження за розміром проєктів; високий рівень бюрократії	Середня/вище середньої
Індустріальні парки	Спеціальний податковий режим; зниження капітальних витрат	Повільна реалізація; обмежена кількість діючих парків	Середня
UkraineInvest та інші агенції супроводу	Прозорий сервіс «єдиного вікна»; полегшення комунікації з державою	Обмежений вплив на регіональні бар'єри; залежність від міжвідомчої взаємодії	Висока
Міжнародні угоди про захист інвестицій (BITs)	Забезпечують правові гарантії та можливість арбітражу	Тривалість процедур у разі спорів	Висока
Страховання політичних ризиків (MIGA, EBRD)	Дає інвестору захист капіталу; знижує ризикову премію	Зазвичай доступне лише для великих проєктів	Висока
Державні програми розвитку інфраструктури	Підвищення інвестиційної привабливості регіонів	Нерівномірність реалізації; залежність від бюджету	Середня

Джерело: узагальнено за [14, 18, 55].

Важливим є аналіз того, як ці інструменти спрацьовують у реальності. Наприклад, цікавий механізм «інвестиційних нянь» буквально за декілька років продемонстрував здатність залучати великі проєкти в агропромисловий сектор, логістику та переробну промисловість. Однак, є певний нюанс, тому що висока мінімальна вимога до обсягу інвестицій обмежує доступність цього механізму для малого та середнього бізнесу, який також може бути достатньо активним

драйвером інвестиційної активності.

Ключові інституційні структури, зокрема діяльність урядового офісу Ukraine Invest, продовжують демонструвати високу віддачу, а їхня головна перевага полягає у зменшенні інформаційного вакууму, що завжди є значним стримуючим фактором для залучення капіталу з-за кордону. Щоб наочно продемонструвати, як працюють чинні механізми стимулювання та який результат вони дають, наведемо схему діагностики ефективності (рис. 2.4).

Ефективність державних механізмів стимулювання іноземних інвестицій визначається не лише обсягами залученого капіталу, а й тим, наскільки обрані інструменти впливають на рішення інвесторів у коротко- та довгостроковій перспективі. В умовах сучасної України важливо враховувати подвійний контекст: з одного боку – геополітичні ризики та повномасштабна війна, з іншого – унікальні можливості, пов’язані з повоєнною відбудовою, інтеграцією в ЄС та структурною модернізацією економіки. Такий контраст робить діагностику державних механізмів особливо актуальною, адже їх ефективність прямо впливає на готовність іноземних компаній заходити на ринок та реалізовувати капіталомісткі проекти.

Одним із ключових критеріїв оцінювання є ступінь відповідності державних стимулів реальним потребам інвесторів. Державна політика має не лише формально декларувати наявність певних інструментів, а забезпечувати їхню практичну доступність, швидкість застосування та мінімальний рівень адміністративних перешкод. Наприклад, податкові пільги чи програми компенсацій ефективні лише тоді, коли механізм їх отримання не перевантажений бюрократичними процедурами і не потребує тривалих погоджень від різних органів влади.

Ще одним важливим моментом під час діагностики є інституційна спроможність структур, які здатні втілювати інвестиційні стратегії. Наявність профільних організацій, приміром, Ukraine Invest, Європейська Бізнес Асоціація чи проєктні підрозділи у міністерствах – сприяє формуванню сприятливого клімату для залучення інвестицій. Проте, дієвість цих установ прямо корелює з

їхньою здатністю отримувати свіжу інформацію, оперативно взаємодіяти з державними відомствами та надавати комплексну підтримку проєктам за принципом «єдиного контакту». Нерідко саме гальмування на середньому щаблі державного управління, своєрідний інституційний «саботаж», перешкоджає прогресу, навіть якщо на вищому, стратегічному рівні, визначена політика є цілком обґрунтованою та конкурентною.

Рис. 2.4. Діагностична модель оцінки ефективності механізмів стимулювання іноземних інвестицій

Джерело: власні дослідження автора.

Третьою критичною складовою діагностики є оцінка рівня правових гарантій та захисту інвестицій. Хоча Україна має широку мережу міжнародних договорів про захист інвестицій, формальний захист не завжди трансформується у реальні гарантії. Наявність воєнних ризиків, повільність судової системи, проблеми виконання рішень міжнародних арбітражів створюють «ефект недовіри», який частково компенсується механізмами страхування політичних ризиків від MIGA, DFC, EBRD. Однак, подібні системи переважно охоплюють лише масштабні ініціативи, залишаючи без належної уваги потреби дрібного та середнього бізнесу за кордоном.

Важливим ідентифікатором дієвості заходів стимулювання також виступає ступінь передбачуваності правового поля діяльності, тому в цьому контексті електронна трансформація державних послуг (реєстри, земельні кадастри, системи видачі дозволів тощо) набувають вирішального значення. Саме цифрові інструменти сьогодні допомагають звести до мінімуму загрози корупційних схем (а вони є дуже поширеними, як ми бачимо останнім часом), скоротити терміни отримання рішень та гарантувати чесний доступ до необхідних відомостей.

Згенеруємо таблицю оцінки ефективності державних механізмів стимулювання іноземних інвестицій в нашу країну (табл. 2.7).

На основі проведеної діагностики можна зробити висновок, що державні механізми стимулювання іноземних інвестицій в Україні мають високий потенціал, однак поки що демонструють неоднорідну ефективність. Найефективнішими є ті засоби, що зменшують ступінь непевності та дають змогу інвестору блискавично зорієнтуватися у правовій базі. З іншого боку, ті інструменти, котрі обтяжені громіздкими адміністративними етапами або залежні від рішень місцевих інстанцій, демонструють менші досягнення.

Вважаємо, що тільки комплексний підхід, що поєднує правові, законодавчі, фінансові та репутаційні інструменти, здатен забезпечити сталий приплив іноземного капіталу в економіку України у середньо- та довгостроковій перспективі.

Оцінка ефективності державних механізмів стимулювання іноземних
інвестицій в Україні

Механізм стимулювання	Сильні сторони	Слабкі сторони	Загальна оцінка ефективності
Податкові стимули (ПДВ, мито, пільги для індустріальних парків, спецрежими)	Зменшення витрат на старт проєкту; міжнародна практика	Нерівномірна доступність; складність отримання; відсутність швидких процедур	Середня
Механізм «інвестиційної няні» (закон про підтримку великих інвестпроектів)	Персональний супровід; держгарантії; інфраструктурна підтримка	Високий поріг входу (20 млн євро); довгі процедури; обмежене коло бенефіціарів	Середня-висока
Індустріальні парки	Прискорюють запуск виробництва; податкові пільги; глобально ефективний інструмент	Недостатня інфраструктура; затримки на місцях; нестача готових ділянок	Низька-середня
Міжнародні угоди про захист інвестицій	Легальні гарантії; змога убезпечити себе від політичних небезпек	Уповільнене виконання рішень; нестабільність в питання судочинності	Середня/висока
Страхування політичних ризиків (MIGA, EBRD)	Зведення до мінімуму критичних загроз; примноження довіри державі	Здебільшого для великих проєктів; достатньо складні критерії відбору	Висока
Інституційна підтримка (Ukraine Invest, регіональні агентства, міністерство економіки)	Зниження інформаційних бар'єрів; сервіс щодо супроводу проєктів; механізм «єдине вікно»	Нерівномірна ефективність регіональних структур	Висока
Цифрові сервіси (реєстри, кадастри, портали інвестора)	Прозорість, швидкість, відсутність бюрократії, мінімізація корупції	Розпорошеність систем; необхідність у зведенні до купи; технічні бар'єри	

Джерело: сформовано автором за [56-59].

На нашу думку, ефективність діючих державних механізмів у сфері

стимулювання інвестицій має потенціал до зростання, однак, наразі демонструє лише часткову результативність. Хоча певні інструменти вже впроваджені, але їхня дія, як показує практика господарювання, поширюється нерівномірно, значною мірою зумовлюючись регіональною обстановкою, умовами військових дій (вони є непередбачуваними та складними), а також рівнем розвитку інституційної спроможності. Найкращі результати, зазвичай, демонструють ті підходи, які гарантують інвесторам ясність, надійність, зводять до мінімуму ризик непередбачуваності та надають реальні важелі для збереження вкладених активів. Очевидно, що з огляду на вищезазначене, першочерговим завданням для державної довгострокової стратегії має бути не збільшення кількості доступних інструментів, а саме забезпечення їхньої фактичної досяжності, спрощення адміністративних процедур та гарантування стабільності інституційного середовища та адекватних для всіх учасників процесу «правил гри».

Висновки до розділу 2.

Рух прямих інвестицій з-за кордону в нашу країну протягом 2022-2024 років яскраво демонструє, наскільки він реагує на безпекову ситуацію та світові інвестиційні тренди. Не зважаючи на різке зниження притоку грошових коштів на початку повномасштабного вторгнення на територію нашої держави та загальне зменшення міжнародних інвестиційних вливань, у 2023 році Україна зуміла відновити позитивну динаміку інвестування, що є позитивним моментом і сталося це переважно завдяки повторному вкладанню прибутків та фінансовим маневрам компаній, які вже серйозно закріпилися на ринку.

Таким чином, першочергове завдання для держави полягає не тільки в підтримці короткострокових фінансових вкладень, а й у розробці довгострокової системи мотивів і стимулів для вкладання коштів у виробництво та об'єкти інфраструктури. Це неминуче вимагає підвищення прозорості обліку, розвитку механізмів державно-приватного партнерства, впровадження страхових механізмів для ризиків та забезпечення інституційної допомоги на всіх рівнях. Лише тоді, коли інвестиційна політика буде цілісною, передбачуваною та

зміцненою з точки зору безпеки, Україна зможе трансформувати післявоєнне відновлення у стійкий інвестиційний цикл та зайняти своє місце у світовому фінансовому просторі.

РОЗДІЛ 3.

НАПРЯМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ МЕХАНІЗМУ ЗАЛУЧЕННЯ ІНОЗЕМНИХ ІНВЕСТИЦІЙ В ЕКОНОМІКУ УКРАЇНИ

3.1. Формування інституційного середовища для підвищення інвестиційної привабливості України

Формування інституційного середовища, спрямованого на підвищення інвестиційної привабливості України, має розглядатися як цілісний багаторівневий процес, що поєднує нормативно-правові зміни, інституційну реорганізацію, розвиток сервісної інфраструктури та практичну взаємодію з інвестором. Інституції - це не лише закони та агенції, а й правила гри, їхня якість і передбачуваність, пов'язані сервіси та здатність системи швидко реагувати на виклики. Саме на цьому кроці вирішується, чи зможе потенціал України з її значним внутрішнім ринком у регіоні, енергетичними запасами, аграрними можливостями, людським ресурсом кваліфікованих кадрів, трансформуватися у відчутні потоки іноземних інвестицій на тривалий термін.

В цьому контексті важливим є правове поле, в межах якого може діяти інвестор і ключовим аспектом є не лише прийняття законодавчих актів, а й гарантування їхньої прозорості, передбачуваності та послідовності у процесі імплементації, це вкрай важливо. Типовою помилкою є концентрація на створенні нових стимулів (податкові канікули, пакети пільг) без одночасного скасування застарілих норм, оскільки це породжує правову невизначеність і підвищує трансакційні витрати для інвестора. Тому першим напрямом інституційної політики має бути «очищення» нормативного простору від колізій та дублювань, стандартизація процедур і введення чітких термінів їх виконання.

Для наочності наведемо таблицю основних нормативних елементів та критеріїв їх якості (табл. 3.1).

Основні нормативні документи та критерії їх якості щодо підвищення
інвестиційної привабливості України

Нормативний елемент	Критерії якості	Практичне значення для інвестора
Податкове законодавство	Стабільність, прозорість, передбачуваність	Планування фінансових потоків, оцінка строків окупності
Законодавство про захист інвестицій	Наявність міжнародних угод, механізмів арбітражу	Захист від експропріації, право на репатріацію прибутку
Регулювання праці та трудові норми	Збалансованість прав працівника і роботодавця	Гнучкість управління персоналом, витрати на працю
Міграційне та візове законодавство	Швидкість видачі віз, легкість працевлаштування експатів	Можливість переведення менеджменту, доступ до експертів
Земельне та містобудівне законодавство	Прозорість кадастрів, простота оформлення, режим використання	Доступ до земельних ділянок, розвиток логістики та виробництва

Джерело: систематизовано автором на основі [60-62].

Другим важливим блоком є інститути супроводу інвестицій, тобто агентства «single window», інвестиційні офіси, регіональні центри підтримки. Наявність централізованого сучасного сервісу, який бере на себе координацію між відомствами і може оперативно вирішити міжвідомчі питання, значно знижує бар'єри для вхідних інвесторів. Приклад успіху – ефективні агенції, що надають підтримку «під ключ»: від підготовки документів до сприяння у підключенні інфраструктури. В Україні створення та поступове наповнення Ukraine Invest, робота інвестиційних маяків при облдержадміністраціях та реформування місцевих інвестиційних відділів – позитивний крок, який проте ще потребує стандартизації підходів і підвищення регіональної співпраці.

Щоб систематизувати оцінку інституцій супроводу, пропонуємо таблицю з критеріями оцінки (табл. 3.2).

Критерії оцінки ефективності інституцій супроводу
інвестиційних проєктів в Україні

Елемент інституції	Критерій	Оцінка	Рекомендація
Ukraine Invest	Час реакції, повнота послуг	Добре	Розширити регіональний супровід
Регіональні центри	Кваліфікація персоналу, доступ до даних	Нерівномірно	Стандартизувати процедури, навчання
«Єдине вікно» для дозволів	Надійність е-сервісів	Частково	Повна інтеграція реєстрів

Джерело: систематизовано автором на основі [53, 55, 62].

Третій вимір інституційного середовища – судові та правозахисні інститути. Для інвестора критично важливе відчуття, що контрактні права та права власності будуть виконані та захищені. Не зважаючи на те, що Україна провела низку реформ у судовій сфері в останні часи, проте відновлення довіри до системи правосуддя залишається одним з найболючіших питань сьогодення. Невід’ємною складовою інституційної стратегії мають стати спеціалізовані суди для комерційних спорів, спрощення судових регламентів у справах, пов’язаних з інвестиціями, а також запровадження альтернативних методів врегулювання конфліктів.

Четвертий блок, він стосується інституцій, що створюють інфраструктуру, тобто промислові зони, технопарки, транспортно-логістичні вузли тощо. Реальний інвестор буде дивитися не тільки на гарантії, які підкріплені законодавчо, а й на реальну можливість розпочати роботу, тобто чи є можливість отримати для проєкту електроенергію, газ, воду, а також наявність під’їзних шляхів та інфраструктури, цифрові сервіси, які можуть надаватися. Установи, відповідальні за розбудову інфраструктури (державні фінансові інструменти, локальні інвестиційні агентства, офіси з концесій), зобов’язані надавати комплексне пакетне рішення – від виділення землі до підключення комунікацій та розробки інвестиційного профілю території. Саме такий збалансований підхід

мінімізує ризики проєктів та прискорює їхнє впровадження.

Нижче наведемо таблицю-матрицю ключових інструментів захисту прав інвестора з практичними рекомендаціями щодо посилення (табл. 3.3).

Таблиця 3.3

Матриця інструментів захисту прав інвестора
та напрямки їх удосконалення в Україні

Інструмент захисту	Стан в Україні	Пропозиції з удосконалення
Комерційне судочинство	Реформи, але питання довіри	Прискорення розгляду, збільшення прозорості рішень
Міжнародні BITs	Підписані, активні	Комунікація можливостей арбітражу інвесторам
Альтернативне вирішення спорів	Розвивається	Створення національного арбітражного центру з міжнародними суддями
Виконавче провадження	Проблеми з виконанням рішень	Посилення механізмів контролю за виконанням рішень

Джерело: систематизовано автором на основі [53, 56, 62].

Наступна таблиця (табл. 3.4) ілюструє ключові компоненти інфраструктури і критерії їх готовності.

Таблиця 3.4

Оцінка готовності ключових інфраструктурних компонентів
для запуску інвестиційних проєктів

Компонент інфраструктури	Критерій готовності	Вплив на термін старту проєкту
Підключення до енергомереж	Інфраструктурна потужність, час підключення	Від 1 місяця до 1 року
Доступ до транспорту	Наявність доріг, портів, логістичні зв'язки	Від 2 тижнів до 6 місяців
Земельна доступність	Оформлення прав, кадастр	Від 1 місяця до 1 року
Цифрові послуги	Доступ до інтернет/реєстрів	Переважно від 1 дня до 1 місяця

Джерело: узагальнено на основі [61, 62].

П'ятим елементом є фінансові інститути та інструменти, тобто локальні банки, фонд фінансування інфраструктури, національні гарантійні схеми, фонди співфінансування. Доступність довгострокового капіталу на місцевому ринку – вирішальний фактор для реалізації капіталомістких проєктів. Інституційно потрібно працювати над розвитком місцевого ринку довгострокового фінансування (пільгові кредити, іпотека інфраструктурних об'єктів, державно-приватні фонди). Держава також повинна створювати механізми, що зменшують ризикову премію для інвестора: гарантії за кредитами, часткове страхування доходів у перехідний період, політичне страхування у співробітництві з multilateral agencies.

У табл. 3.5 вказано інструменти фінансової підтримки та їхній інституційний носій.

Таблиця 3.5

Інструменти фінансової підтримки інвестиційних проєктів
та їх інституційні носії

Фінансовий інструмент	Інституційний носій	Рівень доступності для інвестора
Державні гарантії	Мінфін, Фонд гарантування	Обмежено, залежить від бюджетів
Кредитні лінії для інфраструктури	ЄБРР, ЕІВ, локальні банки	Доступні при наявності проєктної документації
Страхування політичних ризиків	MIGA, DFC	Для великих проєктів, частково доступні
Спільні фонди ППП	Державні фонди, приватні інвестори	Залежить від законодавства про ППП

Джерело: узагальнено на основі [61, 62].

Шостий компонент – людський капітал і компетенції інституцій. Інвестиційна привабливість неможлива без кваліфікованих кадрів у публічному та приватному секторах, у службах підтримки інвесторів, у проєктних командах. Отже, системна програма підготовки кадрів для інвестиційної діяльності, підвищення кваліфікації державних службовців у питаннях міжнародного права

інвестицій, проектного фінансування, екологічного регулювання - стратегічна інвестиція у майбутнє інституцій. Ключовим аспектом є нарощування аналітичного потенціалу: це передбачає, що наявні агенції мусять мати змогу якісно проводити комплексну перевірку (due diligence) проєктів, точно оцінювати потенційні ризики, а також розробляти переконливі бізнес-аргументи для залучення потенційних інвесторів.

Сьомим і дуже значущим компонентом є вимога щодо забезпечення максимальної прозорості та цифрової звітності. Розуміємо, що Україна вже досягла певних успіхів в цифровізації, проте, інституційна прозорість виходить за межі простого надання електронних та діджитал-послуг, вона охоплює відкриття даних щодо земельного фонду, розподілу бюджетних дотацій, процесів державних закупівель та фактичного стану виконання інвестиційних ініціатив.. Наявність публічно вимірюваних показників ефективності діяльності інституцій (ключових показників ефективності (KPI) для агенцій, звітність щодо термінів надання послуг, індикатори прогресу інфраструктурних проєктів) підвищує рівень відповідальності та дозволяє якісно коригувати стратегії, ґрунтуючись на фактичних даних.

З нашої точки зору, успішність у розбудові інституційного середовища зумовлена необхідністю одночасного, злагодженого просування у всіх перелічених сферах, а не лише впровадженням точкових реформ. Якщо держава зробить фокус виключно на податкових пільгах чи лише на створенні спеціальних зон, але проігнорує вирішення проблем судової незалежності, корупції та відсутності доступу до довгострокового капіталу – привабливість матиме лише короткочасний та нестійкий характер. Наша пропозиція полягає у переході до моделі «інституційної пакетності», де кожен вагомий стимул повинен невідривно супроводжуватися відповідним комплексом супутніх змін (законодавчих, фінансових, інфраструктурних та кадрових).

На практичному рівні це можна реалізувати у вигляді інструменту «інвестиційного паспорта проєкту», де для кожного державного або регіонального проєкту формується набір: (1) нормативні гарантії; (2)

інфраструктурні зобов'язання; (3) фінансові механізми підтримки; (4) супровід агентства; (5) план з підготовки кадрів. Такий підхід робить інституції більш орієнтованими на результат і дозволяє інвестору бачити весь спектр гарантій від «А до Я». Аби проілюструвати це, ми представимо спрощену модель оформлення інвестиційного профілю та вмістимо отримані відомості у таблицю (табл. 3.6).

Таблиця 3.6

Структура інвестиційного паспорту проєкту: ключові елементи та їх зміст

Пункт паспорту	Зміст
Нормативні гарантії	Опис законодавчих норм, пільг, термінів дії
Інфраструктура	Наявність підключень, строки підведення мереж
Фінансування	Потенційні джерела (банк, ЄБРР, гарантія)
Інституційний супровід	Контакт агентства, «єдине вікно»
Ризики та захисні механізми	Страховання, арбітраж, exit-стратегії

Джерело: узагальнено на основі [18, 62].

Заключна думка полягає в тому, що інституційне середовище - це мета та інструмент одночасно, це середовище, де повинні створюватися умови для довіри, передбачуваності та відтворюваності успішних проєктів. Для України, яка проходить через складний період трансформацій, формування відповідного інституційного пакета є необхідною умовою для залучення не лише поточного, але й довготривалого капіталу, який прискорить відбудову та структурну модернізацію економіки. Найближчі кроки, якими варто послідовно зайнятися - це впорядкування нормативного поля, стандартизація сервісів щодо супроводження проєктів, розвиток інфраструктури «під ключ», створення прозорих фінансових інструментів та програми навчання кадрів, тому лише консолідація цих заходів у вигляді узгодженого інституційного пакета забезпечить стабільне зростання інвестиційної привабливості України в довгостроковій перспективі.

3.2. Розробка інструментів стимулювання та підтримки іноземних інвесторів

Розробка ефективних інструментів стимулювання та підтримки іноземних інвесторів є необхідною умовою для зміцнення конкурентоспроможності національної економіки й здатності країни залучати капітал у різні галузі. Інвестор приймає рішення на основі комплексної оцінки ризиків, очікуваної рентабельності, доступності ресурсів, а також стабільності та зрозумілості правил гри, тому місія держави, зазвичай, виходить за межі простого формування сприятливого клімату, вона мусить також гарантувати інституційну опору, а також передбачуваність умов функціонування.

Першим блоком інструментів виступають фіскальні стимули, що включають податкові пільги, інвестиційні податкові кредити, спеціальні режими оподаткування, прискорену амортизацію, та інші механізми. Фіскальні стимули є найбільш відчутними для інвестора на етапі входу в проєкт, оскільки впливають на розрахунок окупності, NPV та IRR.

Для систематизації фіскальних інструментів подамо таблицю (табл. 3.7).

Таблиця 3.7

Класифікація фіскальних стимулів для інвесторів та оцінка їх впливу

Фіскальний інструмент	Сутність	Можливий ефект для інвестора	Ризики реалізації
Податкові канікули	Тимчасове звільнення від податку на прибуток	Зменшення стартових витрат	Зловживання, втрати бюджету
Інвестподатковий кредит	Відстрочення сплати податку в обмін на інвестиції	Прискорення запуску проєктів	Складність адміністрування
Прискорена амортизація	Збільшення витрат на амортизацію	Підвищення ліквідності бізнесу	Необхідність контролю
Пільги в СЕЗ або індустріальних парках	Спецрежими ПДВ, мита, податку на прибуток	Привабливість кластерів	Ризик «податкових оаз»

Джерело: узагальнено на основі [62-65].

Другим напрямом виступають фінансові стимули, що охоплюють гарантії, компенсації, співфінансування, субсидії на інфраструктуру та дешеве кредитування. Ці інструменти стають ключовими у країнах із підвищеним рівнем ризику, де інвестор потребує механізмів хеджування. Для України вони мають особливе значення в умовах післявоєнної відбудови та необхідності залучення приватного капіталу в капіталомісткі проєкти.

Нижче наведено таблицю фінансових стимулів (табл. 3.8).

Таблиця 3.8

Фінансові стимули для підтримки інвестиційних проєктів
у країнах підвищеного ризику

Фінансовий інструмент	Зміст	Інституційний носій	Очікуваний вплив
Державні гарантії	Забезпечення виконання зобов'язань інвестора або кредитора	Мінфін	Зменшення політичного ризику
Компенсація процентної ставки	Часткова оплата % за кредитами	Державний фонд розвитку	Здешевлення капіталу
Гранти на інфраструктуру	Фінансування комунікацій, під'їздів, мереж	Держава/громади	Прискорення старту виробництва
Співфінансування проєктів	Держава вкладає частку в капітал	ДПП, спецфонди	Розподіл ризиків між сторонами

Джерело: узагальнено на основі [62-65].

Третім важливим блоком є нормативно-правові інструменти, які не передбачають прямих фінансових витрат, але створюють передбачуваність і зменшують трансакційні витрати для інвестора. Це можуть бути спрощені дозвільні процедури, регуляторні «фільтри», стандартизовані вимоги, система «єдиного вікна», електронні сервіси та цифрові реєстри, а також особливі режими для стратегічних інвесторів.

У сучасній інвестиційній політиці значна увага приділяється саме

процедурній оптимізації, оскільки інвестори часто наголошують, що труднощі виникають не через відсутність законів, а через непрозорість або повільність їх застосування. Таблиця нормативно-процедурних стимулів наведена нижче (табл. 3.9).

Таблиця 3.9

Інструменти процедурної оптимізації для залучення інвестицій

Інструмент	Опис	Переваги для інвестора	Очікуваний результат
Єдине інвестиційне вікно	Одна точка контакту для всіх дозволів	Економія часу	Зменшення бюрократії на 30-50%
Електронні дозвільні послуги	Автоматизація і стандартизація процесів	Прозорість	Мінімізація корупційних ризиків
Спрощений режим для стратегічних інвесторів	Прискорені процедури для масштабних проєктів	Прогнозованість	Пришвидшення реалізації на 20-30%
Договори про державну підтримку	Індивідуальні гарантії для інвестора	Захищеність	Підвищення впевненості інвестора

Джерело: узагальнено на основі [62-65].

Особливе місце серед інструментів стимулювання посідають інституційні механізми підтримки, що передбачають наявність агентств залучення інвестицій, супровід інвестора на всіх етапах, консалтингову та інформаційну допомогу, а також створення спеціалізованих структур при органах влади. Інституційна підтримка має критичне значення, оскільки компенсує інформаційну асиметрію між інвестором і державою, допомагає розібратися в системі законодавства, знайти ділянку, підготувати документи, вийти на необхідні служби. В Україні функції такого роду виконують Ukraine Invest, регіональні агентства розвитку, але система потребує горизонтальної інтеграції й вирівнювання якості послуг.

Інструментом, що активно використовується у провідних країнах, є навігаційні сервісні пакети, які охоплюють інвестиційні гіді, аналітичні довідники, бази вільних ділянок, бізнес-кейси, каталоги місцевих виробників та

потенційних партнерів. Вони дають інвестору змогу швидко оцінити умови для входу та організувати бізнес-процеси. Нижче наведено приклад структури такого сервісного пакета (табл. 3.10).

Таблиця 3.10

Структура навігаційного сервісного пакета для інвесторів

Компонент сервісного пакета	Зміст інформації	Практична цінність
Інвестиційна карта	Земельні ділянки, інфраструктура	Вибір локації
Галузеві огляди	Потенціал, попит, ризики	Оцінка ринку
Калькулятор витрат	Логістика, праця, енергія	Фінансове моделювання
Профіль регіону	Демографія, освітні ресурси	Планування персоналу
Пакет дозволів	Перелік процедур, термінів, вимог	Підготовка документів

Джерело: узагальнено на основі [62-65].

Серед найефективніших сучасних інструментів варто виділити кластерні та територіальні стимули, які передбачають створення індустріальних парків, спеціальних економічних зон, технопарків та інноваційних кластерів. Їхня сутність полягає в концентрації інфраструктури, сервісів, людського капіталу й логістики в одному місці. Кластерний підхід дозволяє знизити витрати на виробництво, прискорити кооперацію між компаніями й створити довгострокові конкурентні переваги.

Кластерні стимули зазвичай включають три компоненти:

- фінансові пільги (звільнення від податку на прибуток, ПДВ на обладнання, мита);
- інфраструктурну підтримку (будівництво мереж, під'їздів, логістики);
- управлінські сервісні центри (адміністрування, дозвільний супровід, бухгалтерський сервіс).

За авторським баченням, Україні особливо потрібно розвивати кластерну модель, оскільки традиційний підхід «точкових стимулів» не працює в умовах

багатокомпонентних ризиків. Якщо інвестор отримує пільги, але не має інфраструктури – він не заходить у країну, якщо є інфраструктура, але немає судового захисту – він також не заходить. Лише комплексний територіальний пакет може забезпечити стійкий ефект.

Окремим напрямом є захисні інструменти, які мінімізують ризики інвестора: страхування політичних ризиків, механізми відшкодування у разі воєнних або форс-мажорних обставин, гарантії стабільності законодавства, угоди про інвестиції, арбітражні механізми. Такі інструменти особливо актуальні для України у контексті післявоєнної відбудови. Міжнародні агентства (MIGA, DFC, ЄБРР) можуть надавати політичні гарантії, але державі доцільно створити власний стабілізаційний фонд.

У табл. 3.11 наведено перелік ключових інструментів захисту інвестора.

Таблиця 3.11

Ключові інструменти захисту прав та інтересів інвестора

Захисний інструмент	Зміст	Переваги	Сфера застосування
Страхування політичного ризику	Гарантія захисту від експропріації, конфіскації, воєнних ризиків	Зниження страхових премій	Великі інфраструктурні інвестпроекти
Договори про стабільність	Фіксація умов для інвестора на 10-15 років	Передбачуваність податкового середовища	Стратегічні проекти
Міжнародний арбітраж	Вирішення спорів	Довіра іноземних компаній	ПП
Механізми компенсації збитків	Відшкодування втрат внаслідок війни	Хеджування ризику	Виробництво, відбудова

Джерело: узагальнено на основі [62-65].

На сучасному етапі розвитку держави одним із ключових інструментів стають цифрові сервіси, що значно підвищують ефективність взаємодії з інвестором. Електронні реєстри, автоматизовані дозволи, онлайн-кадастри, платформи подачі документів, сервісні «портали інвестора» - усе це створює ефект спрощеного та прозорого середовища. Україна має значний потенціал завдяки розвинутим цифровим платформам, але потрібно адаптувати їх до потреб

саме інвесторів: створити єдину платформу, яка об'єднуватиме всі сервіси.

Вбачаємо, що до «Порталу інвестора» доцільним було б висунути наступні вимоги:

1. Спрощена система входу як для інвесторів, так і для партнерів, тобто застосування цифрової ідентифікації, наприклад електронного підпису або сервісу Дія.

2. Застосування модульності, тобто можливості підключати нові сучасні сервісні платформи через API.

3. Співпраця з державними реєстрами, такими як реєстр власності, земельний кадастр, реєстр юросіб, будівельний реєстр і т.п.

4. Інтеграція сучасних гнучких аналітичних інструментів, зокрема інтерактивних інформаційних панелей (дашбордів), KPI та систем прогнозування потенційних ризиків.

5. Прозорий та зрозумілий механізм видачі дозвільних документів, що ґрунтується на цифровізації й автоматизації, з можливістю моніторингу статусу звернення у режимі реального часу.

6. Мають бути достатньо високі стандарти щодо безпеки, контролю та аудиту (шифрування, контроль доступу, зберігання доказів електронних дій).

Що стосується наповнення функціональних модулів, то, на наш погляд, вони можуть містити наступні компоненти:

Загальнопублічна частина – презентація інвестиційних можливостей, контактні особи, інструменти для попередньої оцінки проєктів.

Реєстрація та ідентифікація – Дія, електронний підпис, двофакторна аутентифікація.

Кабінет інвестора – це персональні заявки, проєкти, документи, фінансові документи, трежер виконання та сповіщення.

Подача проєкту/заявок – формалізовані форми, завантаження документів, перевірка комплектності, попередня валідація бізнес-логікою.

Управління дозволами – оркестрація процесів отримання дозволів, інтеграція з системами держорганів, статуси, SLA, контроль термінів.

Кадастр і карти – інтерактивна мапа ділянок (WMS/WFS), підшивка документів, шар власності, інфраструктурні шари, прив’язка до проєктів.

Електронні реєстри – пошук і перегляд записів (юрособи, власність, будівництво), API для запитів.

Аналітика та BI – дашборди (інвестиційні потоки, ризики, статуси проєктів), експортування звітів.

Інтеграційний шар – уніфікований доступ до зовнішніх сервісів: банки, податкова, прикордонні/митні дані.

Платіжні та фінансові сервіси – інтеграція з платіжними провайдерами, розрахунок зборів, оплати, гарантійні депозити.

Адмін-панель та моніторинг – налаштування процесів, ролі й права, журнал операцій, моніторинг продуктивності.

Безпека – шифрування даних у спокої та під час передачі, аудит, збереження електронних доказів.

Практично звернення до порталу виглядатиме наступним чином (потоки даних і інтеграція) – рис. 3.1.

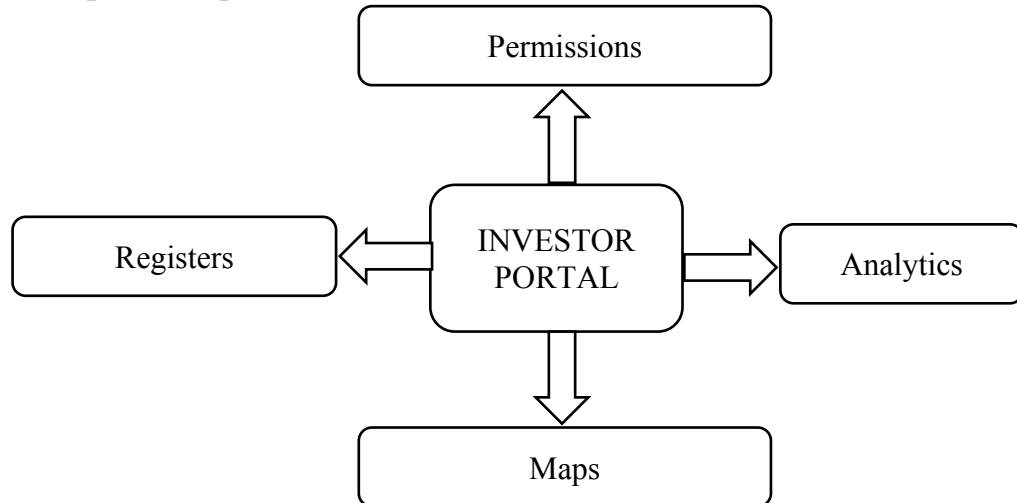

Рис. 3.1. Схема архітектури «Портал інвестора»

Джерело: власна розробка автора.

Інвестор автентифікується через SSO → створюється сесія → доступ до кабінету.

Подача заявки: клієнт заповнює форму → валідація →

оркестратор запускає ланцюжок запитів до держреєстрів (земельний кадастр, реєстр юр. осіб) → генерація переліку дозволів.

Оркестрація дозволів: черга/процеси направляють запити в уповноважені відомства → повертають статус → портал агрегує та оновлює трекер.

Аналітика: всі події і ключові дані відправляються в Data Warehouse / Lake для ВІ та машинного навчання.

Підсумовуючи викладене, можна стверджувати, що розробка інструментів стимулювання та підтримки іноземних інвесторів повинна базуватися на принципі комплексності та взаємодоповнюваності. Інструменти мають працювати не ізольовано, а в рамках єдиної політики формування інвестиційного середовища. Авторський підхід полягає в необхідності запровадження інвестиційного пакета, що поєднує фіскальні, фінансові, процедурні, територіальні, інституційні та захисні стимули. Такий підхід дозволить забезпечити не лише залучення інвесторів, але й їх утримання, масштабування проєктів і тривалу присутність у країні.

3.3. Перспективи інтеграції України у світовий інвестиційний простір післявоєнного відновлення

Перспективи інтеграції України у світовий інвестиційний простір післявоєнного відновлення є однією з ключових тем сучасної економічної думки, оскільки саме інвестиції здатні забезпечити довгострокове зростання, модернізацію виробництв, прискорення структурних перетворень і підвищення конкурентоспроможності країни на глобальному рівні. Наукова новизна проведеного дослідження полягає у розробленні узагальненої моделі підвищення ефективності механізму залучення іноземних інвестицій, що охоплює три взаємопов'язані складові: формування сучасного інституційного середовища,

удосконалення регуляторної політики та визначення стратегічних напрямів інтеграції України у глобальний інвестиційний простір. Запропонована модель концентрується на формуванні прозорих умов для тих, хто інвестує, імплементації механізмів зменшення ризиків, узгодженні законодавства з євростандартами та стимулюванні розвитку секторів з високими інноваціями як основних рушійних сил для відродження.

Коли війна закінчиться, Україна зіткнеться з величезною необхідністю відновлення об'єктів інфраструктури, реорганізації промисловості, переходу державного управління та економіки на цифрові засади, поновлення людського потенціалу, а також підвищення привабливості країни для інвестицій. У такому контексті входження у світову інвестиційну сферу набуває не лише економічного, а й політично-стратегічного значення, адже мова йде про формування нової сутності держави у міжнародному русі фінансових потоків та глобальній співпраці.

У період післявоєнного відновлення необхідно брати до уваги декілька світових трендів, які впливатимуть на здатність України приваблювати капітал. Насамперед, світова інвестиційна арена зазнає змін завдяки переходу на «зелену» енергетику, цифровізації, перебудові логістичних маршрутів та відмові від економічних моделей, що вимагають багато ресурсів. Україна має шанс долучитися до цієї світової трансформації, використовуючи свій власний потенціал у відновлюваних джерелах енергії, металургії нового покоління, високотехнологічному аграрному секторі та діджитал-послугах.

По-друге, основні гравці в сфері інвестицій проявляють зацікавленість до проєктів у країнах, які «приходять в себе» після закінчення воєнних дій, тому що саме такі економіки розглядаються як «ринки з високим потенціалом зростання», де віддача від вкладень може бути значно більшою, ніж на вже насичених і стабільних ринках.

У випадку України така логіка доповнюється ще й високим рівнем політичної підтримки західних партнерів, що створює унікальне інституційне підґрунтя для формування довіри інвесторів. У цьому контексті вирішальну роль

відіграватиме синергія між фінансовою допомогою, страховими механізмами ризиків, реформами правосуддя та антикорупційної інфраструктури, а також розвитком механізмів державно-приватного партнерства.

З метою більш наочного відображення потенціалу інвестиційного відновлення України можна запропонувати узагальнену таблицю основних секторів економіки, які здатні стати магнітами для іноземних інвесторів (табл. 3.11). Узагальнена таблиця допоможе коротко продемонструвати, які галузі вже формують конкурентні переваги та здатні забезпечити швидкий мультиплікативний ефект для економіки. Вона також дозволяє інвесторам оцінити рівень готовності окремих секторів до модернізації та їхню здатність інтегрувати сучасні технології. Крім того, такий формат структурує інформацію та спрощує порівняння інвестиційного потенціалу між різними напрямками, що особливо важливо в умовах післявоєнного відновлення та стратегічного планування.

Таблиця 3.11

Потенційні напрями інвестицій у післявоєнній Україні

Сектор	Інвестиційні можливості	Очікуваний ефект
Інфраструктура	Відбудова доріг, мостів, залізниць, портів	Розширення логістичних коридорів, інтеграція до європейських транспортних мереж
Енергетика	ВДЕ, модернізація мереж, декарбонізація	Підвищення енергобезпеки, зниження викидів, експорт «зеленої» енергії
Промисловість	Металургія низьковуглецевого типу, машинобудування	Формування нової промислової бази з високою доданою вартістю
АПК	Інноваційні технології, переробка, зрошення	Зростання продуктивності та експорту продовольства
ІТ та цифровізація	R&D центри, GovTech, кібербезпека	Розвиток цифрової держави, формування нових експортних ринків
Будівництво та нерухомість	Житлові та комерційні проекти	Відновлення міст, покращення якості життя населення

Джерело: узагальнено на основі [66-68].

Одним зі стратегічних чинників інтеграції України у глобальний

інвестиційний простір є євроінтеграційний курс. Після завершення війни очікується активізація процесу адаптації українського законодавства до норм *acquis communautaire*, що суттєво зменшить регуляторні бар'єри для іноземних інвесторів та уніфікує стандарти ведення бізнесу. Це означає запровадження прозорих правил гри, ефективний захист прав власності, передбачувані умови інвестування та чіткі механізми вирішення комерційних спорів. Зокрема, важливим є створення повністю незалежної судової системи, ефективного інституту банкрутства, а також системи цифрових сервісів для інвесторів (до речі, Україна посідає п'яте місце в світі за рівнем надання цифрових послуг).

Для узагальнення інституційних механізмів інтеграції можна запропонувати умовну схему, у якій відображено ключові елементи інвестиційної екосистеми післявоєнної України (рис. 3.2).

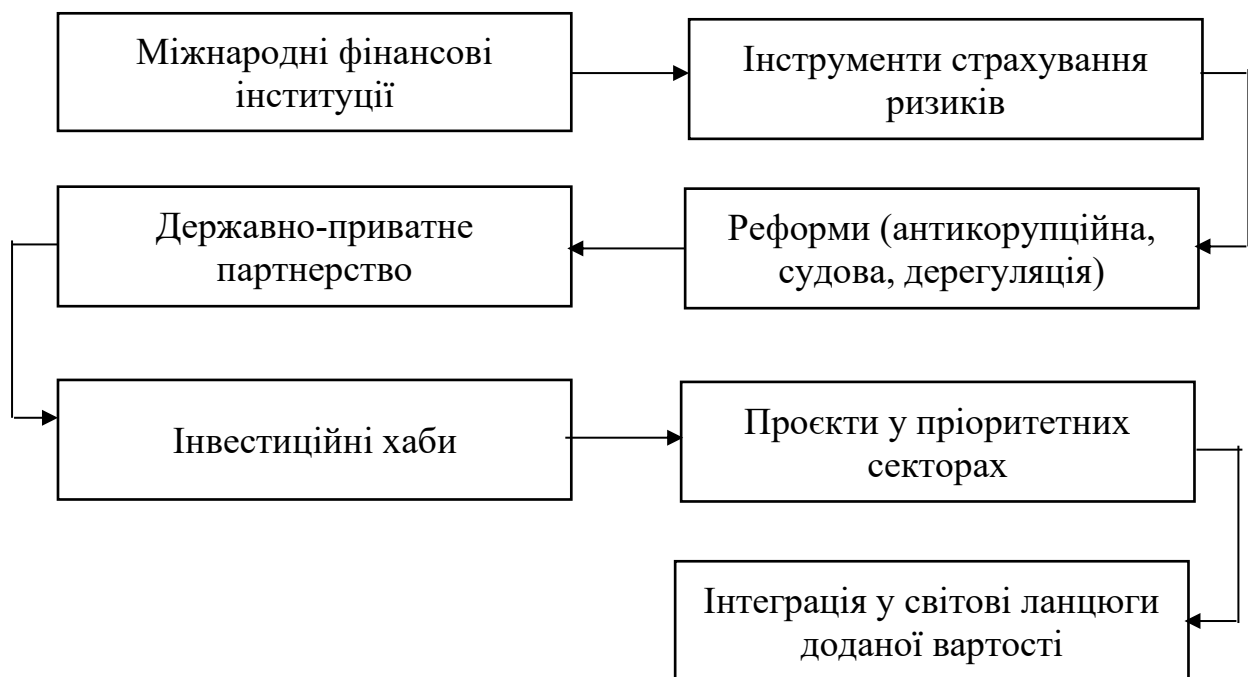

Рис. 3.2. Основні елементи інвестиційної екосистеми післявоєнної України
Джерело: власні дослідження автора.

З позиції автора, одним із ключових завдань держави у післявоєнний період стане забезпечення балансу між швидкістю відбудови та якістю прийнятих рішень. Україна має унікальний шанс побудувати економіку нового типу - високотехнологічну, екологічно відповідальну, децентралізовану, орієнтовану на

сталість та інновації. В якомусь сенсі війна зробила неактуальними певну частину інституційних підходів, що раніше використовувались, тому наша країна здатна трансформуватися, перейшовши від моделі, в якій використовується дешева робоча сила до моделі інтелектуальної економіки, поєднуючи інвестиції у людський капітал, діджитал-інфраструктуру та інноваційний сектор. Ми вважаємо, що дуже важливим є, щоб після завершення бойових дій парламентарі не скотилися лише до популізму та надмірного державного втручання, а натомість дотримувався принципів відкритості ринків, конкуренції та партнерства з приватним сектором.

Не зважаючи на достатньо позитивні передумови, на шляху інтеграції України у світовий інвестиційний простір, все ж таки залишаються значні проблемні питання та виклики. Найбільш болючими серед них є: неймовірно високий рівень безпекових ризиків, необхідність масштабної судової реформи, подолання корупційних схем, а також проблеми з передбачуваністю державної політики. Інвестори звертатимуть увагу на якість інституцій, адже саме від них залежатиме гарантія повернення вкладених коштів. Водночас, як свідчить міжнародний досвід післявоєнної відбудови інших країн, прозорість процедур, наявність оновлених економічних правил та залучення глобальних партнерів дають змогу суттєво зменшити ризики та створити стійке середовище для відновлення.

Якщо поглянути на наступні десять років післявоєнного періоду, то можна зазначити, що Україна має потенціал посісти місце серед провідних осередків економічного піднесення серед країн Східної Європи. За прогнозами провідних міжнародних інституцій, за умови масштабного притоку інвестицій відбудова країни може забезпечити додаткове зростання ВВП на 7-10% щорічно, що дозволить не лише компенсувати втрати воєнного періоду, а й створити нові структурні переваги. Інвестиції в інфраструктуру дадуть можливість сформувати нові логістичні коридори між Європою та Азією, розвиток зеленої енергетики посилить роль України у системі енергетичної безпеки ЄС, а модернізація промисловості сприятиме виходу на ринки з високою доданою вартістю.

Особливу увагу приділимо більш детальному огляду запропонованої узагальненої моделі підвищення ефективності механізму залучення іноземних інвестицій, яка складається з трьох взаємодоповнюючих блоків: інституційного, регуляторного та інтеграційного. Її логіка побудована таким чином, що кожен елемент не лише формує власний напрям розвитку, а й посилює інші складові, створюючи цілісний інвестиційний простір, здатний забезпечити стале економічне зростання в післявоєнний період.

Інституційний блок моделі передбачає створення якісно нового середовища для інвесторів, у центрі якого – чесна конкуренція, верховенство права, прозорість державного управління та ефективні механізми захисту інвестицій. Зміст цієї складової полягає в проведенні реформаторських заходів в сфері судочинства, боротьби з корупційними схемами, запровадженні електронних послуг у взаємодії підприємництва з урядом. Ми переконані, що саме незмінність інституцій виступає наріжним каменем для залучення інвестицій у довготривалій перспективі, адже жодні преференції чи рекламні акції не замінять відсутності гарантованого неупередженого правового поля. Україна має можливість збудувати інституційну структуру за європейським зразком, де інвестор отримує не особливі переваги, а зрозумілі та однакові для всіх умови.

Блок, що стосується регулювання, сфокусований на ліквідації зайвих перешкод, які ускладнюють діяльність як закордонних, так і вітчизняних підприємств. Йдеться про спрощення порядку отримання дозволів, введення механізмів дерегуляції, приведення норм у відповідність до законодавства ЄС та формування підґрунтя для посилення конкуренції. Надзвичайно важливим є зменшення операційних витрат бізнесу: спрощення митного оформлення, переведення реєстраційних дій у цифровий формат, уніфікація технічних стандартів та застосування принципу «регуляторної гільйотини». На наш погляд, майбутнє цієї країни полягає у створенні системи «розумнішого регулювання», де державний апарат не здійснює надмірний тиск, а сприяє розквіту інноваційних галузей, забезпечуючи сприятливі умови для швидкого зростання проєктів.

Інтеграційний блок моделі визначає стратегічні напрями включення України

у світовий інвестиційний простір. Це передусім розвиток партнерств із міжнародними фінансовими інституціями, участь у глобальних інвестиційних програмах, створення інноваційних хабів, залучення світових корпорацій до локалізації виробництва, інтеграція у ланцюги доданої вартості та активізація торговельно-економічної дипломатії. Важливим інструментом стане використання гарантій, страхування воєнних ризиків, довгострокових інфраструктурних програм та механізмів державно-приватного партнерства. З огляду на це, вважаємо за потрібне підкреслити необхідність аби Україна себе позиціонувала не просто як держава, що відновлюється, а скоріше як арена для розбудови інновацій, екологічно чистої енергетики, модернізованого виробництва та експорту передових технологій.

Синергія трьох блоків моделі дозволяє створити інвестиційний простір нового покоління, який поєднує безпекові гарантії, сприятливе регуляторне середовище та активну міжнародну інтеграцію. Ефективність цього механізму проявлятиметься у зростанні обсягів прямих іноземних інвестицій, розширенні індустріальних та логістичних центрів, прискоренні відновлення критичної інфраструктури та зміцненні міжнародної позиції України.

Для поглибленого аналізу доречно представити додаткові узагальнюючі таблиці, які відображають ключові аспекти формування нової інвестиційної моделі (табл. 3.12, 3.13, 3.14).

Таблиця 3.12

Основні компоненти узагальненої моделі підвищення ефективності механізму залучення іноземних інвестицій у післявоєнній Україні

Компонент	Зміст	Очікуваний результат
Інституційне середовище	Реформа судової системи, антикорупційні інституції, цифровізація держпослуг	Підвищення довіри інвесторів та захищеності інвестицій
Регуляторна політика	Спрощення процедур,	Зменшення витрат бізнесу,
Продовження табл. 3.12		
	дерегуляція, гармонізація законодавства з ЄС	прогнозованість рішень
Інтеграція у	Участь у міжнародних	Розширення доступу до

глобальні ринки	програмах, інвестиційні хаби, міжнародні партнерства	капіталу та ринків
-----------------	--	--------------------

Джерело: узагальнено на основі [66].

Таблиця 3.13

Ключові ризики та інструменти їх мінімізації
у післявоєнній інвестиційній політиці України

Ризик	Характеристика	Механізм мінімізації
Безпековий	Наявність залишкових загроз та ризик ескалацій	Міжнародні гарантії, страхування інвестицій, розвиток оборонного сектору
Інституційний	Недостатня незалежність судів, корупція	Поглиблення реформ, зовнішній аудит інституцій
Економічний	Нестабільність бюджетної політики та валютних коливань	Довгострокові фінансові програми від МВФ/ЄС, покращення фіскальної архітектури
Репутаційний	Перестороги інвесторів через наслідки війни	Активна промоція України, створення інвестиційних офісів за кордоном

Джерело: узагальнено на основі [64-66].

Таблиця 3.14

Показники оцінки ефективності впровадження узагальненої моделі
залучення іноземних інвестицій

Показник	Характеристика	Очікувана динаміка після впровадження моделі
Обсяг ПІІ	Загальна сума нових вкладень у ключові галузі	Стабільне зростання на 10-15% щороку
Індекс інституційної спроможності	Оцінка ефективності судової системи, антикорупційних органів, регуляторів	Підвищення рейтингових позицій у глобальних індексах
Час проходження дозвільних процедур	Тривалість отримання дозволів, ліцензій, сертифікацій	Скорочення у 2-3 рази завдяки дерегуляції та цифровізації
Рівень інвестиційних ризиків	Сукупний ризик з урахуванням безпеки, регуляторних та фінансових факторів	Поступове зниження до рівня країн Центральної Європи

Продовження табл. 3.14

Частка інвестицій у високотехнологічні галузі	Частка інвестицій, що спрямовуються у IT, R&D, зелений сектор, інноваційні	Зростання з 7-10% до 20-25% загального обсягу інвестицій
---	--	--

	виробництва	
--	-------------	--

Джерело: узагальнено на основі [66-70].

Таким чином, перспективи інтеграції України у світовий інвестиційний простір після завершення війни є значними, але потребують комплексного підходу. Ключові умови успіху - інституційна стабільність, прозорість, розвиток партнерств на глобальному рівні, ефективна комунікація з інвесторами, дотримання принципів сталого розвитку та стратегічна орієнтація на модернізацію країни. Україна стоїть на порозі масштабних змін, і від того, наскільки ефективно вона реалізує потенціал післявоєнної відбудови, буде залежати її позиція на глобальній інвестиційній карті на десятиліття вперед.

Висновки до розділу 3.

Для того щоб сформувати ефективне інституційне середовище для залучення інвестицій в Україну потрібно діяти комплексно, враховуючи одночасно правову, адміністративну, фінансову і інфраструктурну компоненти. Бо тільки за умови стабільної та передбачуваної нормативно-правової бази, прозорого судочинства, належної роботи сервісних інституцій і розвиненої інфраструктури, потенціал України може бути трансформований в реальні довгострокові інвестиційні потоки.

Однозначно важливе значення має розробка інституційно-фінансових «пакетів підтримки» інвестора, що поєднують податкові стимули, інфраструктурні гарантії, сервісний супровід та сучасні механізми захисту прав інвестора. Кластерний підхід і створення локальних центрів розвитку дозволяють формувати екосистеми з високим рівнем синергетичного ефекту та зниженим рівнем ризику. У післявоєнний період саме такі інтегровані рішення стануть ключем до відродження та розбудови економіки, модернізації промисловості та входження України в глобальні виробничі й інвестиційні ланцюги. Таким чином, подальший успіх України до залучення інвестицій на світовій арені визначатиметься тим, наскільки стрімко та злагоджено вона буде спроможна

затвердити непорушність своєї інституційної будови та здобути вагому довіру від транскордонних підприємницьких кіл.

ВИСНОВКИ

В ході дослідження ми виконали завдання, визначені у кваліфікаційній магістерській роботі, та дійшли певних висновків теоретичного і прикладного характеру, які полягають у такому:

1. Глибоке дослідження концептуальних засад, хід руху закордонних капіталовкладень у період з 2022 до 2024 року, а також організаційно-структурних важелів їх приваблення, відкриває повну картину обставин, у руслі яких Україна будує свою актуальну інвестиційну стратегію та окреслює обрії її оновлення у післявоєнну еру. Інвестиційний клімат держави на часі формується під впливом консолідації низки визначальних детермінант: змін у світовому інвестиційному полі, наслідків повномасштабної збройної агресії, нагальної потреби у відродженні господарства та приведення вітчизняного законодавчого поля у відповідність до міжнародних стандартів.

2. Зроблений аналіз теоретичних доктрин демонструє, що процес ухвалення інвестиційних рішень закордонними суб'єктами є багатоаспектним явищем, де традиційні прагнення до максималізації прибутку виконують лише фрагментарну функцію. Перетворення системи залучення інвестицій повинно базуватися не на ізольованих стимулюючих заходах, а на розбудові комплексної інституційної системи, здатної забезпечити іноземним капіталовкладникам довіру, прозорий механізм роботи та відчуття стабільності.

3. Пропонована узагальнена модель механізму приваблення закордонного фінансування наголошує на потребі переходу від окремих кроків до цілісної стратегії залучення інвестицій, яка б охоплювала розвиток інституційної основи, вдосконалення правового поля та поглиблення міжнародної співпраці України. Такий підхід дозволяє створити цілісну екосистему, де інвестиційний цикл супроводжується державою на всіх етапах - від надходження капіталу до реалізації проєкту та забезпечення захисту інвестора. Особливу вагу набувають цифровізація адміністративних процесів, уніфікація послуг для інвесторів, імплементація світових практик і норм, а також досягнення інституційної

злагодженості між державними структурами.

4. Детальний аналіз руху прямих іноземних інвестицій за період 2022-2024 років ідентифікував структурні тенденції та виклики, які безпосередньо впливають на інвестиційну політику України. Суттєве зниження вкладень у 2022 році було логічним наслідком військової агресії, однак стабілізація та часткове відновлення залучення коштів у 2023 році свідчать про стійкість бізнес-середовища України та здатність вітчизняних компаній адаптуватися до кризових обставин.

5. Узагальнення результатів дослідження дозволяє стверджувати, що ефективне залучення іноземних інвестицій у сучасних умовах можливе лише за умови поєднання інституційної модернізації, регуляторної стабільності та міжнародної інтеграції. Україна має забезпечити комплексний підхід, що включає: створення стабільного й передбачуваного правового поля; зміцнення інституцій та судової системи; розвиток інфраструктурних та фінансових механізмів підтримки інвесторів; інтеграцію у європейські економічні та правові структури; стратегічну комунікацію та формування позитивної інвестиційної репутації; забезпечення безпекових та політичних гарантій у післявоєнний період.

6. Майбутнє України у глобальному інвестиційному просторі визначатиметься її здатністю не лише відновити економіку, а й закласти фундамент для модернізованої, конкурентоспроможної моделі розвитку. Лише цілісний, узгоджений і стратегічно спрямований механізм залучення іноземного капіталу здатен забезпечити довіру міжнародного бізнесу, сприяти інтеграції України у світові виробничі ланцюги та підтримати довгостроковий інвестиційний цикл, що стане основою повоєнної відбудови та економічного зростання.

7. Діагностика бар'єрності в сфері міжнародного інвестування підкреслює значимість основних перешкод і констатує, що в нашій країні вони мають здебільшого інституційний та безпековий характер. Нестабільність та складність адміністративних процедур, слабка захищеність прав інвесторів та,

найголовніше, вплив військово-політичних факторів в сукупності створюють середовище, яке стримує надходження грошового капіталу і процес подолання цих обмеженостей передбачає імплементацію комплексних реформаторських заходів, починаючи від дерегуляції та діджиталізації державних послуг, закінчуючи наведенням ладу в судочинній практиці та гарантуванні безпеки інвестиційно-інноваційних проєктів.

8. Оцінка ефективності наявних державних інструментів стимулювання іноземного інвестування засвідчила, що деякі механізми, зокрема режим «інвестиційних нянь», податкові пільги, державно-приватні партнерства та спеціальні інвестиційні програми післявоєнного відновлення, мають досить великий потенціал, але потребують подальшого вдосконалення, бо тільки системна модернізація цих засобів здатна перетворити їх на ефективні каталізатори економічного зростання.

9. Перспективи інтеграції України в глобальне інвестиційне середовище після остаточного завершення війни, насамперед, визначаються її здатністю використати унікальне вікно можливостей, що пов'язане з повоєнним відродженням, євроінтеграційним курсом та доступом до міжнародних фінансових інституцій. Сподіваємося, що Україна буде мати шанс повернути свої довоєнні позиції і сформувати нову модель економічної відкритості, в підґрунті якої будуть лежати інновації, сталий розвиток та цифрова економіка, а успіх цього вектору буде залежати від ефективної координації державної політики, міжнародної підтримки та створення довготермінових гарантій для глобальних інвесторів.

СПИСОК ВИКОРИСАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Dunning J. International Production and the Multinational Enterprise. London: Allen & Unwin, 1981. Доступно в каталозі видавця: <https://www.taylorfrancis.com/books/9781136874443>
2. Krugman P. Geography and Trade. Cambridge, MA: MIT Press, 1991. Опис видання: <https://mitpress.mit.edu/9780262610865/geography-and-trade/>
3. Iamsiraroj S. Foreign Direct Investment: Theory, Evidence and Practice. Singapore: Springer, 2019.
4. Модернізація економіки України: проблеми та перспективи. Київ, 2011. 256 с.
5. Міжнародні економічні відносини. Навч. посібник. Київ., 2012. 350 с.
6. Економічна політика в період трансформації. Київ, 2019. 215 с.
7. Глобалізація і національна економіка. Київ, 2000. 354 с.
8. Трансформація економічних систем. Київ, 2017. 243 с.
9. United Nations Conference on Trade and Development. World Investment Report 2023: Investment in Sustainable Energy. New York - Geneva: UNCTAD, 2023. 245 p.
10. International Monetary Fund. Balance of Payments and International Investment Position Manual. 6th ed. Washington, D.C.: IMF, 2009. 351 p.
11. Organisation for Economic Co-operation and Development. OECD Benchmark Definition of Foreign Direct Investment. 4th ed. Paris: OECD Publishing, 2008. 256 p.
12. World Bank Group. Global Investment Competitiveness Report 2021-2022: Investing in Sustainable Recovery. Washington, D.C.: World Bank, 2022. 180 p.
13. Державна служба статистики України. Методологічні положення щодо організації державних статистичних спостережень за прямими іноземними інвестиціями. Київ: Держстат України, 2021. 42 с.
14. Васильців Т. Г. Фінансова безпека та інвестиційна привабливість економіки. Львів : ЛНУ ім. І. Франка, 2020. 296 с.
15. Dunning, J. H. International Production and the Multinational Enterprise.

London: George Allen & Unwin, 1981. 334 p.

16. Єфименко Т. І., Даниленко С. І. Інституційна модернізація економіки України. Київ: НДФІ, 2020. 352 с.

17. Кізима Т. О. Міжнародні інвестиції: теорія і практика. Київ: Кондор, 2018. 311 с.

18. Клименко С. М. Економічна стратегія розвитку України. Київ: КНЕУ, 2017. 398 с.

19. Козюк В. В. Політична економія відкритих ринків. Тернопіль: ТНЕУ, 2019. 284 с.

20. Корецький М. Х. Інституційні основи економічного розвитку. Київ: Міленіум, 2020. 267 с.

21. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр>

22. Про режим іноземного інвестування: Закон України від 19.03.1996 р. № 93/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/93/96-вр>

23. Цивільний кодекс України: Закон України від 16.01.2003 р. № 436-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15>

24. Податковий кодекс України: Закон України від 02.12.2010 р. № 2755-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>

25. Про державну підтримку інвестиційних проектів із значними інвестиціями в Україні: Закон України від 17.12.2020 р. № 1116-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1116-20>

26. UkraineInvest. (n.d.). *About UkraineInvest* – Investment Promotion Office. Retrieved November 16, 2025, from <https://ukraineinvest.gov.ua/en/services-team/about-ukraineinvest/>

27. United Nations Conference on Trade and Development (UNCTAD). (2024). *World Investment Report 2024: Investing in sustainable development* (WIR 2024). Geneva: UNCTAD. Retrieved from https://unctad.org/system/files/official-document/wir2024_en.pdf

28. UNCTAD – Investment Policy Hub. (n.d.). *International Investment*

Agreements Navigator – Ukraine. Retrieved November 16, 2025, from <https://investmentpolicy.unctad.org/international-investment-agreements/countries/219/ukraine>

29. International Centre for Settlement of Investment Disputes (ICSID) / iLaw summaries. (n.d.). *Krederi Ltd. v. Ukraine*, ICSID Case No. ARB/14/17 (case summary). Retrieved November 16, 2025, from <https://www.italaw.com/cases/6782>

30. Sayenko Kharenko (legal news). (2025, August 19). ICSID Tribunal discontinues USD 947 million investor-state claim against Ukraine in *Gilward v. Ukraine*. Retrieved from <https://sk.ua/icsid-tribunal-discontinues-usd-947-million-investor-state-claim-against-ukraine-in-gilward-v-ukraine/>

31. U.S. Department of State. (2024). 2024 Investment Climate Statements - Ukraine. Retrieved November 16, 2025, from <https://2021-2025.state.gov/reports/2024-investment-climate-statements/ukraine/>

32. European Commission. (2025). Commission Staff Working Document - Report on Ukraine's progress (enlargement package 2025). Brussels: European Commission. (Report, Nov 4, 2025). Retrieved from https://enlargement.ec.europa.eu/document/download/17115494-8122-4d10-8a06-2cf275eecde7_en?filename=ukraine-report-2025.pdf

33. Organisation for Economic Co-operation and Development (OECD). (2023). Investment treaties and sustainable development: Enhancing ESG integration and transparency in investment policy. Paris: OECD Publishing. URL: <https://www.oecd.org/investment/>

34. Singapore Economic Development Board (EDB). (n.d.). Incentives and schemes for businesses. Retrieved November 16, 2025, from <https://www.edb.gov.sg/en/our-industries/incentives-and-schemes.html>

35. Centre for Digital Progress (CDP). (2024). Ireland's corporate tax model and global tax reforms: Implications of OECD Pillar Two. URL: <https://cdp.center/publications/>

36. Ambroziak, A. A. (2016). The impact of Polish Special Economic Zones on local development. GRAPE Working Papers. Available at RePEc:

<https://ideas.repec.org/p/war/wpaper/2016-09.html>

37. Multilateral Investment Guarantee Agency (MIGA), World Bank Group. (2024). Political risk insurance and credit enhancement solutions. URL: <https://www.miga.org/our-products>

38. United Nations Commission on International Trade Law (UNCITRAL). (n.d.). Working Group III: Investor-State Dispute Settlement Reform. Retrieved November 16, 2025, from https://uncitral.un.org/working_groups/3/investor-state-dispute-settlement-reform

39. Кузьмін О. Є., Фещур Р. В. Інвестиційні процеси в Україні. Львів: ЛПНУ, 2017. 258 с.

40. Мазаракі А. А. Міжнародна економіка: стратегічні аспекти. Київ : КНЕУ, 2018. 402 с.

41. United Nations Conference on Trade and Development (UNCTAD). (2024). World Investment Report 2024: Investing in sustainable development. Geneva: UNCTAD. URL: <https://unctad.org/publication/world-investment-report-2024>

42. National Bank of Ukraine (NBU). (2024). Direct investment in Ukraine: Analytical indicators and assessment of round-tripping transactions. Kyiv: NBU. URL: <https://bank.gov.ua> (аналітичні матеріали, статистика ПІІ).

43. National Bank of Ukraine (NBU). (2024). Estimation of round-tripping transactions for 2010-2024 (presentation). Kyiv: NBU. URL: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/round_tripping_2010_2024.pdf (як типове посилання на презентації НБУ)

44. UkraineInvest - Investment Promotion Office. (2024). FDI trends and role of reinvested earnings in Ukraine 2022-2024. Kyiv: UkraineInvest. URL: <https://ukraineinvest.gov.ua/en/reports/> (аналітичні огляди та FDI-briefs)

45 KPMG Ukraine. (2025). Your business in Ukraine 2025. KPMG. URL: <https://assets.kpmg.com/content/dam/kpmg/ua/pdf/2025/04/your%20-business-in-ukraine-2025.pdf> KPMG Assets

46. Національний інститут стратегічних досліджень. (2025). Економічна безпека-2025. Київ. URL: <https://niss.gov.ua/sites/default/files/2025->

47. National Bank of Ukraine (NBU). (2024). Direct investment in Ukraine: Geographical breakdown - position by countries (as of 01.01.2025). Kyiv: NBU. URL: <https://bank.gov.ua/en/statistic/sector-external> (розділ: Прямі інвестиції → ПІІ за країнами).

48. KPMG Ukraine. (2025). Your Business in Ukraine 2025 (FDI structure by country). Kyiv: KPMG URL: <https://assets.kpmg.com/content/dam/kpmg/ua/pdf/2025/04/your-business-in-ukraine-2025.pdf>

49. State Statistics Service of Ukraine. (2024). Foreign Direct Investment: Stock and geographical structure. Kyiv: Derzhstat. URL: <https://ukrstat.gov.ua> (розділ: Зовнішньоекономічна діяльність → Прямі інвестиції)

50. Мельник А. Ф. Державне регулювання економіки. Київ : Знання, 2021. 367 с.

51. Механізм залучення іноземних інвестицій в економіку України / за ред. І. Бураковського. Київ: Центр економічної стратегії, 2020. 189 с.

52. Національна економічна стратегія України до 2030 року. Київ : КМУ, 2021.

53. UNCTAD. World Investment Report 2023-2024: Investing in Sustainable Energy for All. United Nations Conference on Trade and Development, Geneva.

54. OECD. OECD Investment Policy Reviews: Global Investment Trends and Policy Challenges. Organisation for Economic Co-operation and Development, Paris.

55. Основи інвестиційної діяльності: Закон України від 18.09.1991 №1560-XII.

56. Панченко В. Г. Світовий інвестиційний ринок: тенденції та перспективи. Київ: Знання, 2020. 278 с.

57. Портер М., Кетельс К. Конкурентоспроможність регіонів. Київ: КШЕ, 2018. 272 с.

58. Рудько-Силівець О. Інвестиції та інновації в умовах глобальних трансформацій. Львів: Простір, 2020. 212 с.

59. Савчук В. С. Інвестиційний менеджмент. Київ: КНЕУ, 2021. 408 с.
60. Сіденко В. Р. Глобальні економічні процеси. Київ: Логос, 2018. 337 с.
61. Стукало Н. В. Міжнародні інвестиційні потоки в Європі. Дніпро: ДУЕП, 2021. 268 с.
62. Шевченко О. В. Інвестиційна привабливість економіки України. Харків: ХНЕУ, 2018. 263 с.
63. Шлемко, В. Т. Стратегічний розвиток економіки України. Київ: НІСД, 2021. 224 с.
64. IMF. Ukraine: Selected Issues Report. Washington, D.C.: IMF, 2023.
65. IMF. World Economic Outlook 2022. Washington, D.C.: IMF, 2022.
66. OECD. Foreign Direct Investment Statistics. Paris: OECD Publishing, 2021.
67. OECD. Investment Policy Review: Ukraine 2021. Paris: OECD Publishing, 2021.
68. World Bank. Ukraine Country Economic Memorandum. Washington: World Bank, 2023.
69. World Bank. Global Economic Prospects. Washington: World Bank, 2022.
70. European Commission. Ukraine Reconstruction Platform Report. Brussels: EC, 2023.